

A házassági vagyoni szerződés jelene

The Present of Matrimonial Property Contract

OTDK dolgozat

Jelige: Hajnal

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés és témaválasztás	4
2. XX. századi jogtörténeti előzmények.....	6
3. A házassági vagyoni szerződés általános elemzése	10
3.1. A Csjt.-beli házassági vagyoni szerződés jellege	10
3.2. A szerződő felek házastársi minőségében köthető ügyleteinek tipizálása	10
3.3. A házassági vagyoni szerződés fogalma	11
3.4. A szerződés fogalma az új Ptk.-ban.....	12
3.5. A szűkebb értelemben vett házassági vagyoni szerződés.....	13
3.5.1. A szerződés alanyai	13
3.5.2. A szerződés időbeli hatálya	14
3.5.3. A szerződés alakja	16
3.5.4. A szerződés tartalma	17
3.5.4.1. Milyen esetekben érdemes házassági vagyoni szerződést kötni?	18
3.5.4.2. A szerződés mely kérdésekre terjedjen ki?	19
3.5.4.3. A szerződés tartalma az új Ptk.-ban	21
3.5.5. A szerződés módosítása és megszűnése	21
4. A szerződési szabadság korlátai a házassági vagyoni szerződéseknél.....	23
4.1. A családi jog és a polgári jog kapcsolata.....	23
4.1.1. A Csjt. és a Ptk.....	23
4.1.2. A házassági vagyoni jog és a polgári jog.....	24
4.1.3. Az új Ptk. Családjogi Könyve.....	24
4.2. A szerződési szabadság érvényesülése a házassági vagyoni szerződéseknél.....	25
4.3. A házassági vagyoni szerződés érvénytelensége.....	27
4.3.1. A bírói gyakorlat jelentősége	27
4.3.2. Az érvénytelenségről általában	27
4.4. A szerződés semmissége Csjt.-beli okok alapján	29
4.4.1. Alaki érvényességi kellék hiánya miatti semmisség.....	29
4.4.2. Tartalom miatti semmisség.....	30
4.5. A szerződés semmissége Ptk.-beli okok alapján	31
4.5.1. A jóerkölcsbe ütköző szerződés.....	31
4.5.2. A színlelt szerződés	34

4.5.3. Harmadik személyek védelme: a szerződés relatív hatálytalansága	35
4.5.4. Harmadik személyek védelme az új Ptk.-ban	39
4.5.5. A szerződés érvénytelensége a Ptk. 644. §-a alapján.....	40
5. De lege ferenda.....	41
Felhasznált irodalom	43
Felhasznált jogforrások	45

1. Bevezetés és témaválasztás

„A „magyar néplélek” jellegzetessége nevezetesen az, hogy a házasságokat zömében érzelmi alapon kötik, és úgy érzik, hogy ez az érzelmi alapú megközelítés kizárja a házasságkötéskor vagy későbbiek során a vagyoni jogi kérdések tisztázását, a házassági vagyoni jogi szerződés megkötését.”¹

Bár a házassági vagyoni jogi szerződés jogintézménye több mint két évtizede szerepel a Csjt.² rendelkezései között, a házasságok és a házastársak mégsem mutatnak a jogalkotó által kívánatos mértékű szerződési hajlandóságot. A szerződés célja betöltésére – nevezetesen a házastársak autonómiájának érvényre juttatására – népszerűtlenségénél fogva nem képes. Nem túl gyakori előfordulása ellenére a házassági vagyoni jogi szerződés jelen van a köztudatban, és nem túlzás azt állítani, erkölcsileg markánsan megosztja a közvéleményt.

A jogász szemszögéből nézve azonban, már korántsem bizalmatlanságot sugalló szerződéstípust láthatunk benne, hanem a családi és a kötelmi jogi jogviszonyok átláthatóságát elősegítő, a felek érdekeit és igényeit személyre szabottan kielégítő, a házassági bontóperek elhúzódását csökkentő szerződésfajta.

Dolgozatom első részében a házassági vagyoni jogi szerződés hatályos szabályozásának kialakulását, ill. a szerződés általános kérdéseit tárgyalom.

Ami a szűkebb értelemben vett témát illeti: a családjogi ítélkezés a házassági vagyoni jogi szerződéssel kapcsolatos legtipikusabb problémának a szerződési szabadság korlátainak ide tartozó esetköreit tartja. Így dolgozatom további részében azt mutatom be, miként érvényesül jogalkotási ill. jogalkalmazási szinten a szerződés tartalmi szabadságával szemben a családvédelem, a hitelezővédelem és a jóerkölcs védelme.

Továbbá a téma aktualitását fokozza, hogy a szerződéssel kapcsolatos rendelkezések az új Ptk.-ban³ részletesebb szabályozást nyernek, mi több, a Csjt. szűkszavúságától eltérően alternatív vagyoni jogi rendszereket vázol fel a jogalkotó – preferálva a házassági vagyoni jogi szerződések megkötését.

¹ BANICZ Erika: Néhány gondolat a házassági vagyoni jogi szerződés múltjáról és jelenéről. In: SOMFALVI Balázs (szerk.): Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus egyetemi docens 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, Pécs, 2010., 42. p.

² 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról

³ A Kodifikációs Főbizottság javaslata az új Polgári Törvénykönyvről, 2012.

Végezetül fontosnak tartom leszögezni, hogy célom a hatályos magyar szabályozás elemzése, ezért – és a terjedelmi korlátok miatt – a dolgozatban külföldi joggyakorlat bemutatására nem kerül sor. Azonban fontosnak tartom megemlíteni, hogy a házassági vagyoni szerződést éppen személyre szabhatósága teszi alkalmassá arra, hogy a jogharmonizációban szerepet töltsön be. „A szerződés a házasság ill. partnerek individualizált jogszabályaként funkcionál, és éppen ez a benne rejlő kvázi jogalkotási lehetőség teszi alkalmassá arra, hogy kiemelkedő szerephez jusson a házassági vagyoni jog európai egységesítésének folyamatában.”⁴

A szerződéstípus létjogosultságát a mai gazdasági-társadalmi viszonyok között megkérdőjelezhetetlennek tartom, dolgozatommal ezt igyekszem alátámasztani.

⁴ Lányiné TOLDI Judit: Házassági vagyoni szerződés az Európai Unióban. In: Családi jog, 2007. (5. évf.) 1. sz., 21. p.

2. XX. századi jogtörténeti előzmények

Jelen dolgozat témája a házassági vagyoni szerződés hatályos szabályozásának bemutatása, valamint a szabályozás jellegéből eredő problémák elemzése. Mivel a jogintézmény aktuális kérdéseit tárgyalom, nem tartom szükségesnek sem a családi jog, sem a házassági vagyoni jog történeti fejlődésének részletes bemutatását. Azonban bevezetésként mégis fontosnak tartom áttekinteni, hogy a szerződés mikor vált a magyar családjog részévé, a Csjt. hatályba lépését követően miként rendelkezett a házastársak kontraktuális viszonyairól, a szocialista jogelmélet hogyan ítélte meg a házassági vagyoni szerződést, továbbá szeretném felvázolni, hogy bevezetése miként változtatta meg a szabályozás arculatát.

A Csjt. hatályba lépése előtt az 1946. évi XII. törvénycikk rendezte a házassági vagyoni viszonyokat hazánkban. A szabályozás értéktöbbleti elven alapuló közszerzeményi rendszert vezetett be, melytől a házasulóknak és a házastársaknak lehetősége volt szerződéssel eltérni (Magánjogi Törvényjavaslat 165-169. §). Annak sem volt akadálya, hogy a közszerzeményi vagyoni már a házasság ideje alatt közös megállapodással megosztásra kerüljön, ellenben ez a megállapodás a hitelezők érdekeit nem sérthette.⁵

A Csjt. kodifikációja során a jogalkotó részben ideológiai megfontolások, részben pragmatikus elvárások és a család mozgástörvényeinek figyelembe vételével határozta meg azt a családmódot, ami a szocialista felfogásnak megfelelt.⁶ Ehhez igazítva a jogszabály indokolása rögzítette: „A házasság, amelyet a kapitalista gazdasági rendszerben rendszerint gazdasági megfontolások hoznak létre, és amely a nő alárendeltségén, függőségén és kiszolgáltatottságán épül fel, egyre inkább szocialista házassággá, tehát két szabad és egyenlő ember kölcsönös vonzalomra alapított önkéntes közösségévé alakul át.”⁷ Ennek szellemében a törvény a házastársak egyenjogúságának biztosítására törekedett, valamint a szocialista családeszmény megvalósítása érdekében minél szélesebb általános tudatalakító tevékenységet igyekezett kifejteni. Jogi és hatósági eszközök megteremtésével próbálta szolgálni a családvédelem, a házasság védelme és a gyermeknevelés számára legkedvezőbb körülmények érdekeit.

⁵ KÖRÖS András: A házassági vagyoni jog korszerűsítésének elvi kérdései. (KÖRÖS I.) In: Polgári jogi kodifikáció, 2001. (3. évf.) 2. sz., 5. p.

⁶ CSIKY Ottó: Családjogunk fejlődésének újabb tendenciái. (CSIKY I.) In: Jogtudományi közlöny, 1981. (36. évf.) 7. sz., 554. p.

⁷ Az 1952. évi IV. törvény indokolása I. rész, (2) bekezdés

A Csjt. 1953. január 1-jén reálszerzésen alapuló közszerzeményi rendszert vezetett be, amely szerint a házastársak osztatlan közös tulajdona mindaz, amit a házassági életközösség alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve a törvény által taxatíván felsorolt különvagyonba tartozó tárgyakat. A törvény a házastársak egyenjogúságát kívánta érvényre juttatni azáltal, hogy kizárólag a háztartásban vagy a gyermekek nevelése terén végzett tevékenység vagyoni értékűként is elismerést kapjon.⁸

A magyar házassági vagyoni jogi szabályozás a Csjt. hatálybalépését megelőzően nem tiltotta a házastársak egymás közötti szerződéskötéseit. Ám a törvény 27. § (1) bekezdésének eredeti szövege a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződést tilos, ezáltal a Ptk.⁹ 200. § (2) bekezdése értelmében érvénytelen, semmis szerződésnek nyilvánította. A Csjt. így fogalmazott: „a házasságkötés előtt a házastársi vagyoni közösséget sem egészben, sem részben nem lehet kizárni”. Továbbá az 54. § (2) bekezdése rögzítette, hogy a házastársaknak a törvény hatálybalépésekor meglevő vagyona akkor is közös vagyonná vált, ha a házastársak a szerzeményi közösséget korábban szerződéssel kizárták. E rendelkezést később egy alkotmánybírói határozat semmisítette meg.¹⁰

A tágabb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződéshez – így a házastársak egymás közötti adásvételi, csere, ajándékozási és kölcsönszerződéseikhez – a Csjté.¹¹ 8. §-a közokirati alakíságot írt elő. A forma többletkövetelménye vonatkozott a házastársi közös vagyoni megosztásáról rendelkező szerződésre és a megszüntetett vagyoni közösség visszaállításáról rendelkező szerződésre is.¹² A megszüntetett vagyoni közösség visszaállítása akkor jöhetett szóba, ha a felek vagyoni közösségét a házassági életközösség fennállása alatt a bíróság fontos okból valamelyik házastárs kérelmére megszüntette (Csjt. 31. § (1) bekezdés). Amennyiben a felek a törvényi szabályokat valamiért el kívánták hagyni, az életközösség megkezdése után azonnal megállapodhattak – fiktív vagy nem fiktív fontos okra hivatkozva - a vagyoni közösség megszüntetésében, és közösen bírósághoz fordulhattak. *Hartai László* e rendelkezést így jellemezte: „családjogunk a házassági szerződések csökevényes és

⁸BARZÓ Tímea: A magyar családjog múltja, jelene és jövője. 1. rész: A házassági jog és a házassági vagyoni jog fejlődésének rövid történeti bemutatása. (BARZÓ I.) In: Családi jog, 2006. (4. évf.) 1. sz., 10. p.

⁹ 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről

¹⁰ 22/1998. (VI. 9.) AB határozat

¹¹ 1952. évi 23. törvényerejű rendelet a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény hatálybalépéséről, végrehajtásáról, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozásáról

¹² CSÚRI Éva Katalin: A házassági vagyoni jogi szerződés. (CSÚRI I.) In: Sári Péterné VASS Margit (szerk.): A Családjogi Törvény magyarázata. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2002., 322. p.

nyakatekert módon történő létrehozását ma is ismeri és elfogadja.”¹³ A magam részéről ezzel az állásponttal nem tudok egyetérteni, mert aggályosnak tartom az ilyen jogcselekmények rendeltetésszerű joggyakorlással való összhangját. Véleményem szerint korántsem beszélhetünk a jogalkotó részéről elfogadásról, mint sokkal inkább joghézagról, melyet a felek akkor tudtak érdekeiknek megfelelően kihasználni, ha megkerülték a jogszabályt, nevesítve a Csjt. 27. § (1) bekezdését.

A Csjt. első novelláris módosítása¹⁴ változtatott a 31. § (1) bekezdésén: lehetővé tette a vagyonközösség megszüntetését bármelyik fél kérelmére.

A különféle házassági vagyoni jogi rendszerek jogtörténeti fejlődésének ismeretében helytálló azon megállapítás, miszerint a fejlődés egy magasabb fokát elérve mindig megjelent a házassági vagyoni jogi kontraktusok törvényi engedélyezésére irányuló igény, amely lehetővé teszi a házasságoknak az általános szabályoktól való eltérést.¹⁵ Az 1980-as évekre egyre elfogadottabbá vált az a nézet, hogy a házassági vagyoni jogi szerződés a szocialista jogelmélet elveivel nem összeegyeztethetetlen. (Ezt kitűnően példázza a lengyel és a jugoszláv szabályozás, ill. az NDK családjoga, melyek ismerték, és megengedték a szerződéskötést.¹⁶) A házassági vagyoni jogi szerződésnek harmóniában kellett állni a szocialista házassági vagyoni jog elveivel, így a házastársak egyenjogúságával, függetlenségével, szabadságával; hozzá kellett járulnia az egész életre szóló közösséget jelentő család gazdasági alapjainak szilárdságához, és biztosítania kellett a házastársak részesedését az együttélés alatt bekövetkezett vagyonszaporodásban.

Emellett az sem mutatkozott elhanyagolható szempontnak, hogy ekkor Európában Magyarországon volt a legmagasabb a házasságok száma a felnőtt lakosság körében. 1960-tól a 15 évesnél idősebb férfiak több mint 70%-a élt házasságban, a nőknek pedig 65%-a volt férjezett.¹⁷ Evidensnek tűnt, hogy a kérdés fontossága nem volt lebecsülhető, semmiképpen sem lehetett perifériális ügyként kezelni.

¹³ HARTAI László: Szerződés a házassági vagyoni jogban. In: Jogtudományi közlöny, 1981. (36. évf.) 7. sz., 587. p.

¹⁴ 1974. évi I. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről

¹⁵ HARTAI i. m. 587. p.

¹⁶ HARTAI i. m. 588. p.

¹⁷ HARTAI i. m. 589. p.

Az 1986. évi IV. törvény¹⁸ (Csjtn.) – a családok valóságos társadalmi helyzetének, mozgástörvényeinek társadalomtudományi kibontásának és főként a családszociológia fejlődésének köszönhetően – a házassági vagyonyjogban jelentős változást hozott. A második novella a Csjt. 27. § (1) bekezdését hatályon kívül helyezte, valamint elismerte az ún. szűkebb értelemben vett házassági vagyonyjogi szerződést. Ezen újítások a Csjtn. hatályba lépését követően keletkezett szerződésekre vonatkoztak (e rendelkezésnél jól látszik, hogy a jogalkotó nem akarta megszegni a visszamenő hatály tilalma által diktált garanciális szabályt).

Az 1987. július 1. napját megelőzően létrejött szerződésekre változatlanul a Csjté. 8. §-a az irányadó egészen napjainkig: tehát kizárólag csak az a tágabb értelemben vett házassági vagyonyjogi szerződés lehet érvényes, melyet közokiratba foglaltak. A szűkebb értelemben vett házassági vagyonyjogi szerződés pedig abban az esetben lehet érvényes, ha a fent említett napon vagy azt követően jött létre.

A házassági vagyonyjogi szerződés megkötésének lehetőségével a házasulóknak és a házastársaknak lehetőségük nyílt arra, hogy a vagyoni viszonyaikat a Csjt. rendelkezéseitől eltérően szabályozzák. Ez jelentős áttörést jelentett a házassági vagyonyjog akkori rendszerében, hiszen a magánjogi viszonyoktól meglehetősen idegen, kógens szabályok diszpozitívvá váltak, „fellazultak”, lehetővé téve a felek számára a törvénytől való eltérést. Így a szerződés a házassági vagyonyjog elsődleges forrásává lépett elő, háttérbe szorítva – másodlagossá téve – a törvény ide vonatkozó szakaszait.¹⁹

A Csjt. házassági vagyonyjogi szabályait egyértelműen szüksézávának mondhatjuk, ami a gyakorlatban számos problémát generált, és képez mind a mai napig. A törvény részletes újraszabályozása a novelláris módosításokkal sem történt meg, így a házassági vagyonyjog által felvetett kérdésekre a jogalkalmazónak kellett választ adnia. Az ítélezési gyakorlat az évtizedek során, a Kúria elvi iránymutatásával az alkalmazásra kerülő joganyagot jelentősen kibővítette és továbbfejlesztette, melyből azóta számos megoldás a Csjt.-be is bekerült.

¹⁸ 1986. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról

¹⁹ BARZÓ I. i. m. 10. p.

3. A házassági vagyoni szerződés általános elemzése

3.1. A Csjt.-beli házassági vagyoni szabályozás jellege

A házasságkötés nemcsak személyi, hanem vagyoni joghatásokkal is jár: a Csjt. 27. § (1) bekezdése alapján „a házassági életközösség megkezdésével a felek között házastársi vagyontársaság jön létre. Ennek megfelelően a házastársak osztatlan közös tulajdona mindaz, amit a házassági életközösség ideje alatt akár együttesen, akár külön-külön szereztek, kivéve azt, ami valamelyik házastárs különvagyonához tartozik.” Így amennyiben a felek házasságra lépnek, egymás közötti viszonyukban – ipso iure – vagyoni jogkövetkezmények is megjelennek.

A fent idézett, házassági vagyoni jogra vonatkozó szabályok – a magánjog szellemiségét hűen tükrözve – diszpozitív jellegűek. Ennek alapja, hogy a Csjt. 27. § (2) bekezdése lehetővé teszi a házastársaknak ill. házastársaknak, hogy a házassági életközösség tartamára az egymás közötti vagyoni viszonyaikat a törvénytől eltérően, szerződéssel rendezzék. A Csjt. szabályai a házassági életközösség megkezdésével életbe lépnek, ám a törvény ugyanazon a §-on belül lehetőséget biztosít a feleknek arra, hogy e szabályoktól eltérhessenek. Vagyis a hatályos szabályozás nem azt célozza, hogy a felek megállapodása hiányában a vagyontársaság szabályait meghatározza – sokkal inkább az adott szabályoktól való egészben vagy részben történő eltérés lehetőségén van a hangsúly.

3.2. A szerződő felek házastársi minőségében köthető ügyleteinek tipizálása

A házastársak ügyleteit többféleképpen csoportosíthatjuk. A szerződő felek házastársi minőségükben köthetnek ügyletet egymással és harmadik személyekkel. Így az egymással kötött ügyletek közé tartozik a házassági vagyoni szerződés, mely szűkebb értelemben véve átfogó jelleggel szabályozza a házastársak házassági vagyoni viszonyait. Továbbá a tágabb értelemben vett házassági vagyoni szerződést sorolhatjuk ide, mely irányulhat egyszeri szolgáltatásra, ezen belül adásvételre, cserére, ajándékozással vagy kölcsönszerződésre. Amennyiben a házastársak nem egymással, hanem harmadik

személyekkel – azonban mint házastársak – kötnek ügyletet, kontraktusokra nem a Csjt., hanem a Gt.²⁰ vagy a Ptk. megfelelő rendelkezései az irányadók.

A házastársak bármilyen szerződést köthetnek egymással a polgári jog szabályai alapján, vagy átfogóan rendezhetik vagyoni viszonyaikat, ill. szerződésben rendezhetik vagyoni viszonyaik felszámolását a Csjt. szabályai szerint.²¹

A házastársak ügyleteit a jogügylet jellege szerint is csoportosíthatjuk. Beszélhetünk kizárólag családi jogi jellegű ügyletekről (pl. a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződés), családjoggal vegyült polgári jogi ügyletekről (pl. a házastársak által a közös vagyona vonatkozóan kötött ügylet) és polgári jogi jellegű ügyletekről (pl. a különvagyoni feletti rendelkezés körében kötött ügylet).²²

A házastársak egymással és harmadik személyekkel kötött ügyletei egyaránt irányulhatnak a személyes, családi vagy háztartási vagyonukkal való rendelkezésre, valamint befektetési és vállalkozási célokat szolgáló vagyonukkal való rendelkezésre is.²³

3.3. A házassági vagyoni jogi szerződés fogalma

A házassági vagyoni jogi szerződés fogalma tágabb értelemben a házastársak egymással kötött, egyszeri szolgáltatásra irányuló adásvétel, csere, ajándékozás és kölcsönszerződéseit jelenti, valamint az olyan megállapodásokat értjük alatta, amelyek a Csjt. vagyoni jogi rendelkezéseivel összhangban szabályozzák a házastársak vagyoni viszonyait.

A szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződés alatt azonban csak azt a jogügyletet értjük, amelynek alanyai házasulók vagy házastársak lehetnek, időbeli hatálya a jövőre vonatkozik, és a házassági életközösség tartamára terjed ki, ami pedig a tartalmát illeti, fontos, hogy legalább részben a Csjt.-től eltérő vagyoni jogi rendelkezéseket tartalmaz.²⁴

Tehát a házassági vagyoni jogi szerződés a házasulók vagy a házastársak egybehangzó akaratnyilatkozatával, konszenzusával létrejövő kétoldalú jognyilatkozat, mely vagyoni jogi

²⁰ 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról

²¹ KÖRÖS András: A házassági vagyoni jogi szerződés. (KÖRÖS II.) In: KÖRÖS András (szerk.): A családjog kézikönyve HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2007., 184. p.

²² HARTAI i. m. 585. p.

²³ CSÚRI Éva Katalin: A házassági vagyoni jog gyakorlati kérdései (CSÚRI II.) CompLex Jogi és Üzleti Tartalomsszolgáltató Kft., Bp., 2006., 229. p.

²⁴ CSÚRI II. i. m. 231. p.

joghatás kiváltását célozza, és arra alkalmas.²⁵ Elsődleges rendeltetése a felek által a jövőben megszerzendő vagyon sorsának jogi rendezése.²⁶

Fontos megjegyezni, hogy a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni szerződés és a vagyoni jogi kérdéseket a házassági életközösség megszűnése után rendező szerződés között elvi különbség van. A házassági vagyoni szerződés a jövőre nézve szabályozza a házassági vagyoni viszonyokat mindaddig, amíg az életközösség fennáll. Ugyanakkor a házassági életközösség megszűnése után megkötött szerződés általában múltbeli viszonyokra vonatkozik és célja a házassági vagyoni viszonyok felszámolása – így e szerződéstípus nem minősül házassági vagyoni szerződésnek.²⁷

A szerződésbe foglalt jognyilatkozat tartalma kétféle lehet: vonatkozhat a házassági vagyoni jog szempontjából releváns tényekre, állapottrögzítő nyilatkozatokra, valamint a házassági vagyoni viszonyokról rendelkező nyilatkozatokra. Fontos megjegyezni, hogy az uralkodó jogirodalmi álláspont nem tartja szerződésnek az olyan nyilatkozatot, amely pusztán állapottrögzítő tényeket sorol fel, egyszerűen szólva leltárt készít a házasságba hozott különvagyonról. Ennek magyarázata, hogy maga a rendelkező nyilatkozat hiányzik, ami a házassági vagyoni szerződés lényeges eleme. Az ilyen állapottrögzítő nyilatkozatok csak a későbbi bizonyítás megkönnyítésére szolgálhatnak.²⁸

3.4. A szerződés fogalma az új Ptk.-ban

A Javaslat hangsúlyozza, hogy a házassági vagyoni szerződés eltér a házastársak egymás közötti egyéb szerződéseitől, így a vagyonmegosztást a házasság felbontásakor rendező szerződésektől. A házassági vagyoni szerződés alapvetően arra ad lehetőséget, hogy a házastársak a házasság vagyoni hatásait a törvénytől eltérően szabályozzák. Az alanyok meghatározhatják azt a vagyoni rendszert, mely rájuk nézve a házassági életközösség tartama alatt irányadó, továbbá külön dönthetnek meghatározott rendeltetésű vagyonaik (pl. háztartási célra szolgáló vagyontárgyak, üzleti vállalkozási célú vagyonaik) jogi sorsáról, valamint egészben vagy részben eltérhetnek az általuk választott vagyoni

²⁵ BÍRÓ György: Kötelmi jog. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010., 205. p.

²⁶ KÖRÖS II. i. m. 186. p.

²⁷ BANICZ in: SOMFALVI i. m. 46. p.

²⁸ CSÚRI I. i. m. 324. p.

rendszer szabályaitól is, ha azt a törvény külön nem tiltja. Tehát a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni szerződés új Ptk.-beli fogalma nem tér el a hatályostól.

3.5. A szűkebb értelemben vett házassági vagyoni szerződés

3.5.1. A szerződés alanyai

A szerződés alanyai házasulók ill. házastársak lehetnek, akik az egymás közötti vagyoni viszonyaik rendezésére kötik az ügyletet.

Nem köthet érvényes házassági vagyoni szerződést a kiskorúsága miatt cselekvőképtelen vagy a cselekvőképességet kizáró gondnokság alá helyezett személy. Ez logikusan következik abból, hogy ezen személyek érvényes házasságot sem köthetnek.

Törvényes képviselője beleegyezésével vagy utólagos jóváhagyásával köthet érvényes házassági vagyoni szerződést az a 16. életévét betöltött kiskorú személy, aki a Ptk. 12. § (2) bekezdése értelmében a házasságkötéssel nyeri el nagykorúságát. A korlátozottan cselekvőképes nagykorú házastárs házassági vagyoni szerződéséhez gondnoka beleegyezése vagy utólagos jóváhagyása szükséges, ha cselekvőképességét általános jelleggel vagy a házassági vagyonjoggal kapcsolatos nyilatkozatok tekintetében a bíróság korlátozta.²⁹

A szerződés érvényességéhez a gyámhatóság jóváhagyása is szükséges lehet a Ptk. 16. § (1) bekezdése alapján, ha a jognyilatkozat a korlátozottan cselekvőképes, gondnokság alá helyezett személy tartását, ingatlantulajdonának átruházását vagy bármilyen módon történő megterhelését, továbbá vagyonának mértékétől függően a gondnokot kirendelő határozatban megállapított összeget, de legalább 50.000 Ft-ot meghaladó értékű egyéb vagyontárgyat, vagyoni értékű jogot érint. Amennyiben a korlátozottan cselekvőképes személy utólag cselekvőképessé válik, jognyilatkozatainak érvényességéről ő maga jogosult határozni.

A jogalkotó nem teremt lehetőséget arra, hogy a házasulók ill. a házastársak helyett vagy mellett más személyek, pl. szülők kössenek házassági vagyoni szerződést. Tehát a jognyilatkozat – akárcsak a házasságkötés vagy a végrendelet – személyes jellegű, képviseletet nem tűr. Megjegyzendő viszont: annak – a Ptk. 200. § (1) bekezdése szerinti típuszabadság elvéből eredően – semmi akadálya sincs, hogy ún. vegyült vagyoni szerződések megkötésében részt vegyenek a házasulókon, valamint a házasfeleken kívüli harmadik személyek. Az ilyen típusú vegyes ügyletek esetében a házasulók és a házastársak

²⁹ KÖRÖS II. i. m. 187. p.

egymás közötti viszonyaira a Csjt. szabályai lesznek irányadók, míg a felek és harmadik személyek relációjában a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni.³⁰

Az új Ptk. magyarázata szerint³¹ a szabályozás a felek legbensőbb viszonyait rendezi, ezért kimondja a Javaslat, hogy házassági vagyoni szerződést csak személyesen lehet kötni. A korlátozottan cselekvőképes személy, és a 18. életévét be nem töltött házасuló csak a gyámhatóság jóváhagyásával köthet szerződést, tehát ezen személyek jognyilatkozatának érvényességéhez a törvényes képviselő beleegyezése ill. jóváhagyása az új Ptk. szerint már nem lesz elegendő.

3.5.2. A szerződés időbeli hatálya

A házassági vagyoni szerződés időbeli hatálya a házassági életközösség tartamára terjed ki. A házassági életközösség legfontosabb elemei a közös háztartás, a közös gazdálkodás és a bensőséges személyi kapcsolat, mely a házastársak érzelmi, szellemi, lelki és testi közösségére utal. A fenti ismérveknek nem kell folyamatosan és hiánytalanul fennállni az életközösség megvalósulásához, a házastársak érzelmi eltávolodása, a házastársi hűség megsértése önmagában nem jelenti az életközösség megszűnését.³²

A szerződés hatályba lépésének ideje házасulók esetében a házasságkötés napja, vagy ha a házasságkötéskor nem kezdik meg az életközösséget, akkor a tényleges életközösség létrejöttének a napja. Házastársak szerződéskötése esetén, ha az életközösség fennáll, a szerződés azonnal hatályba lép; ha azonban házastársak még nem kezdték meg tényleges életközösségüket, az ügylet csak ennek létrejöttével lép hatályba; abban az esetben pedig, ha a házасfelek az átmeneti különélés ideje alatt kötnek házassági vagyoni szerződést, annak rendelkezései az életközösség helyreállítása után fognak hatályba lépni.

Ha a felek a házasságkötés ill. a házassági vagyoni szerződés megkötése előtt már együtt éltek, a szerződésben célszerű rögzíteni, hogy a korábbi együttélésük alatt szerzett vagyonnak mi legyen a jogi sorsa, vagy érdemes a szerződés hatályát az életközösség egész tartamára, visszamenőleges hatállyal kiterjeszteni. Ezek hiányában ugyanis egy későbbi jogvitában komoly problémák kerülhetnek a felszínre, mivel kérdéses, hogy a bíróság ilyen esetben az életközösség megkezdésétől a szerződéskötésig tartó időszakra a szerződésben

³⁰ CSÚRI II. i. m. 233. p.

³¹ GÁRDOS Péter (szerk.): Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2009., 222. p.

³² BH2009. 181. – LB Pfv. II. 20.722/2008.

kikötött szabályokat vagy az élettársak tulajdonszerzésére vonatkozó rendelkezéseket alkalmazza-e.³³

Megszűnik a házassági vagyoni szerződés a házasság felbontásával vagy az életközösség végleges megszűnésével. A szabályozás negatív értelemben véve diszjunktív jellegű: önmagában a házasság fennállása tényleges életközösség nélkül, vagy a házasság felbontása után fennmaradó életközösség nem tartja életben a házassági vagyoni szerződést.

Amennyiben a felek életközössége átmenetileg megszakad, a szerződés sorsa attól függ, hogy az átmeneti különélés alatt a felek rendezték-e a szerződésben foglaltaknak megfelelően vagyoni viszonyaikat. Ha a felek az átmeneti különélés alatt a szerződés szerint rendezték a közöttük fennálló vagyoni viszonyokat, akkor a szerződés okafogyottá vált, és ezáltal a felek érdeke a szerződés fenntartásához megszűnt. Ez esetben a felek elszámolása nem teljesítésként, hanem a szerződés megszüntetéseként értékelhető. Eszerint ha az átmeneti különélést követően a házasság között az életközösség helyreáll, a feleknek új házassági vagyoni szerződést kell kötniük – azonban ez történhet egyszerűen a már meglévő szerződés megújítására vonatkozó egybehangzó nyilatkozattal is.

Ha az életközösség átmeneti megszakadásakor a vagyoni viszonyok rendezésére nem kerül sor, úgy a felek kinyilvánított akarata, és az eset összes körülményeiből levonható következtetések határozzák meg, hogy a továbbiakban a felek jogviszonyára a szerződés rendelkezései, avagy a Csjt. szabályai lesznek-e irányadók.

A jogirodalomban vitát képez az életközösség átmeneti, rövid idejű megszakadásának szerződést megszüntető hatása. Kovács László³⁴ álláspontja szerint az életközösség megszakadásával minden esetben megszűnik a felek között a házassági vagyoni szerződés, függetlenül a különélés időtartamától. Az Albrecht István és T. Nagy Erzsébet³⁵ által képviselt nézet azonban azt vallja, hogy az életközösség megszakadása nem feltétlenül szünteti meg a szerződést. Fennmarad a házassági vagyoni szerződés, ha a felek rövidebb (néhány hetes, esetleg hónapos) ideiglenes különélése alatt vagyoni helyzetükben jelentékenyebb változás nem következik be, és a házastársak életvitelüket a szerződésben foglaltaknak megfelelően

³³ KÖRÖS András: A házassági vagyoni szerződés (KÖRÖS III.) In: Közjegyzők közlönye, 1997. (44. évf.) 2. sz., 3. p.

³⁴ KOVÁCS László: Változások a házassági vagyoni jog szabályozásában. In: Magyar jog, 1987. (34. évf.) 2. sz., 117. p.

³⁵ ALBRECHT István – T. NAGY Erzsébet: Kézikönyv a házastársi vagyoni közösség megszüntetéséről. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 1989., 38. p.

folytatják. Ezzel az állásponttal jómagam is egyetértek, mivel a szerződés jellegéből eredően, statikus módon, hosszan tartó viszonyokat szabályoz. Így a körülményekben beálló időleges változások, melyek a felek saját magatartásának köszönhetően visszatérnek a szerződés megkötésekor fennálló állapothoz (vagyis az életközösség helyreáll), nem alapozzák meg a *clausula rebus sic stantibus* elvének alkalmazhatóságát.

Akkor viszont, ha a különélés hosszabb idejű, és a felek valamelyikének vagyoni viszonyaiban jelentős változás következett be, kifejezetten ellentétes tartalmú nyilatkozat hiányában akkor sem feltételezhető, hogy a felek a szerződés hatályát az átmeneti különélés tartamára is kiterjesztették, ha a későbbi életközösségük fennállása alatt a „régí” szerződésük szerint rendezik vagyoni viszonyaikat.³⁶

3.5.3. A szerződés alakja

A házastársak között könnyen előfordulhat, hogy érzelmi kapcsolatuk alapján valamelyik fél ki akarja anyagilag használni a másikat, ám erős lehet más, közeli családtagok befolyásolásának veszélye is. Továbbá harmadik személyek, így a hitelezők érdekeinek védelme is indokolja házassági vagyoni szerződések esetén a szigorúbb alaki formát.³⁷

A házastársak egymással szembeni és harmadik személy hitelezőknek a védelme érdekében a házassági vagyoni szerződés formakényszerhez kötött egybehangzó akaratnyilatkozat, mivel a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni szerződéshez a Csjt. 27. § (3) bekezdése, míg a tágabb értelemben vett házassági vagyoni szerződéshez a Csjtr. II.³⁸ 3. §-a kívánja meg a közokirati vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokirati formát. A gyakorlatban a házassági vagyoni szerződések leginkább közjegyző által készített közokiratban fordulnak elő. Jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba foglalt házassági vagyoni szerződést ügyvéd vagy ügyvédi iroda készíthet.

Az formakényszer célja, hogy a szerződés tartalma vita esetén pontosan megállapítható legyen, valamint, hogy a felek megfelelő jogi tájékoztatás után, jogaik teljes mértékű ismeretében kössék meg a szerződést.

Nem kell közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba foglalni az olyan állapotrögzítő nyilatkozatot, mely csupán azt rögzíti, hogy a házastársak az együttélés

³⁶ CSÚRI II. i. m. 233-234. p.

³⁷ CSIKY Ottó: A házassági vagyoni szerződés. (CSIKY II.) In: CSIKY Ottó – FILÓ Erika: Magyar családjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2003., 134. p.

³⁸ 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet a családjogi törvény végrehajtásáról, valamint a családjogi törvény módosításáról szóló 1986. évi IV. törvénnyel kapcsolatos átmeneti rendelkezésekről

megkezdésekor vagy megszűnésekor milyen vagyonnal rendelkeznek, hiszen az ilyen tartalmú okirat nem tekinthető házassági vagyoni jogi szerződésnek. Továbbá nem vonatkozik az alaki kikötés ingó dolgok ajándékozására, ha az ajándék átadása megtörtént, valamint az életközösség megszakadása után a házastársi közös vagyon megosztása tárgyában létrejött megállapodásra (Csjt. 27. § (3) bekezdés).

3.5.4. A szerződés tartalma

A szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződésben a házasulók ill. a házastársak a szerződési szabadság elvével összhangban szabadon határozhatnak a szerződésben foglaltakról. Dönthetnek arról, hogy „egyrészt az életközösség tartamára az egymás közötti vagyoni viszonyaikat szerződéssel szabályozzák és a közös, illetőleg a különvagyon körét a reálszerzés elvén alapuló vagyonközösség helyett belátásuk szerint, határozzák meg akként, hogy a teljes vagyonösszesítésen alapuló, vagy a teljes vagyonekülönítésen alapuló, vagy a reálszerzés elvén alapuló házassági vagyonközösségi rendszertől eltérő, az értéktöbbleti elven alapuló, ill. a vagyonösszesítés vagy a vagyonekülönítés felé eltolódó házassági vagyoni jogi rendszert választják. Másrészt a házastársak meghatározhatják a vagyonközösséghez tartozó tárgyakkal való közös rendelkezés jogát. Harmadrészt pedig az ügyletkötésben részt nem vett házastársnak a házastársa által kötött ügyletért az ügyletkötő harmadik személlyel szemben fennálló felelősségét a Csjt. rendelkezéseitől eltérő módon szabályozhatják.”³⁹

A házassági vagyoni jogi szerződésben a felek egymás közötti vagyoni viszonyaikat szabályozhatják, amennyiben a Csjt. rendelkezéseitől valamilyen formában el kívánnak térni. Eszerint a szerződés tartalmát vizsgálva megállapíthatjuk, hogy az vagy a Csjt.-beli vagyonközösségi rendszertől eltérő vagyoni jogi rendszert állít fel, vagy a törvényes vagyoni jogi rendszer elfogadása mellett bizonyos kérdésekben (pl. közös lakáshasználat, közös- ill. különvagyonba tartozó tárgyak, házastársak rendelkezési joga stb.) eltér a törvénytől.

A Csjt. szűkszavúan nem utal semmilyen formában a törvényi vagyonközösségi rendszer melletti egyéb, választható vagyoni jogi rendszerekre. Ezért lényeges eleme a szerződésnek, hogy a felek vagyoni viszonyainak jövőbeni alakulását pontosan rögzítsék, továbbá azt, mennyiben kívánnak eltérni a törvény által kínált vagyoni jogi intézkedésektől.

³⁹ CSÚRI II. i. m. 230-231. p.

3.5.4.1. Milyen esetekben érdemes házassági vagyoni szerződést kötni?

Meglátásom szerint, a mai gazdasági és társadalmi viszonyok között a szerződéstípus létjogosultsága megkérdőjelezhetetlen. Egyre inkább előtérbe kerülnek a családvédelmi érdekek és az öngondoskodás igénye, így számtalanszor jelenthet praktikus megoldást a szerződéskötés a házassági vagyoni jogban. Ezeket taxatív módon felsorolni talán nem is lehet, ám – ahogy *Kőrös András*⁴⁰ rámutat – az alábbi esetek nevezhetők a legtipikusabbnak.

A gazdasági viszonyok fejlődése növelte a magánszemélyek vállalkozásának kockázatát, így a felelősségnek az ilyen tevékenységet nem folytató házastársra történő kiterjesztése azt a helyzetet idézhetné elő, hogy csupán a gazdasági vállalkozást nem folytató házastársnak kellene helytállni a gazdálkodó fél tevékenységéért. Így a felek szerződésükben kiköthetik, hogy a másik házastárs felelőssége kizárólag – a közös életvitel körében felmerülő tartozásokért – a közös vagyoni illetősége erejéig áll fenn – vagyis a gazdasági társaságért illetőleg vállalkozásért nem tartozik a közös vagyon ráeső részével, továbbá különvagyonával helytállni.

Különösen indokolt lehet vagyoni szerződés kötése újraházasodás esetén. Előfordulhat, hogy az előző házassági ideje alatt kifejtett tevékenység ellenértéke az új házasság ideje alatt válik esedékessé (ennek tipikus esete a szellemi alkotás díja). Ilyen esetekben a felek eltérhetnek a Csjt.-nek attól a – bizonyos esetekben meglehetősen méltánytalan – rendelkezésétől, miszerint az ilyen jövedelem a közös vagyont gyarapítja. Jellemző az is, hogy az újraházasodó fél jövedelmének egy részét előző házasságából született gyermekei, vagy más rokonai támogatására fordítaná. Ennek célszerű megoldása, hogy bizonyos tevékenységből származó jövedelme különvagyon maradjon, avagy vagyonmegosztásnál ne kelljen az említettekre fordított összegeket a közös vagyon javára megtérítenie.

A szülőktől, más rokonoktól kapott jelentős értékű ajándék szintén alapos okot adhat a szerződéskötésre. A felek ekkor vagyoni szerződésben rögzíthetik: bármelyikük rokona által juttatott vagyontárgyat a rokon házastárs különvagyonának tekintik.

A felsoroltatok túlmenően még számos ésszerű indoka lehet a vagyoni szerződés megkötésének. Így pl. a különvagyon hasznából a másik házastárs nem kívánják részesíteni,

⁴⁰ KÖRÖS II. i. m. 191-192. p.

vagyoni függetlenségüket a felek házassági életközösség ideje alatt is szeretnék megőrizni, vagy nem akarják, hogy a Csjt. 28. § (2) bekezdése⁴¹ vonatkozzon rájuk.

3.5.4.2. A szerződés mely kérdésekre terjedjen ki?

Érdemes rögzíteni a házassági vagyoni szerződésben a kiinduló vagyoni helyzetet, vagyis, hogy mi tartozik a felek meglévő különvagyonába. Ezt az állapotrögzítő nyilatkozatot nem szükséges a szerződésbe belefoglalni, elég csupán a szerződés mellé csatolni, mintegy leltárt készítve.

A felek arról is állást foglalhatnak, hogy a házasságkötést megelőző együttélésük alatt szerzett vagyonnak mi legyen a jogi sorsa. Így közös vagy különvagyonná válik, vagy esetleg a felek megosztják. Ahogy már fentebb utaltam rá, különösen indokolt lehet rögzíteni a felek szerződéskötéskor fennálló vagyoni helyzetét, ha a házasságkötés ill. szerződéskötés előtt huzamosabb ideig élettársak voltak.

Lehetséges az is, hogy a felek a teljes vagyonegyesítést választják, amely esetben azok a tárgyak is a közös vagyon részévé válnak, amelyek egyébként valamelyikük különvagyonába kerülnének.

Meg kell állapodni a feleknek abban is, hogy a házassági együttélés alatt szerzett vagyonuk egészben vagy részben a különvagyonba kerül-e, avagy a közös vagyon részévé válik. A házaspár úgy is határozhatnak – a jövedelmeik jelentős különbségére való tekintettel –, hogy jövedelmük nem egyenlő arányban fogja a közös vagyon részét képezni.

A Csjt. 32. § (2) bekezdése kógens szabályt állít fel a közös háztartás költségeinek viselésére vonatkozóan: a közös háztartás költségeihez a házastársak teljes vagyonekülönítés esetén is kötelesek hozzájárulni.

A felek a vagyoni szerződésben szintén nyilatkozhatnak a közös lakás használatáról, ám kötelesek figyelembe venni a közös kiskorú gyermek lakáshasználati jogát.

Rendelkezhetnek a közös vagyontól a különvagyonba, a különvagyonból a közös vagyonba történt beruházások fenntartási és kezelési költségeinek megtérítéséről, vagy a határozhatnak a közös életvitel körében elhasznált vagy felért különvagyon megtérítéséről. A házaspár ill. a házastársak a közös vagyonuk kezelésének módját is rögzíthetik.

⁴¹ Csjt. 28. § (2) Az a különvagyonhoz tartozó tárgy, amely a mindennapi közös életvitelt szolgáló, valamint a szokásos mértékű berendezési és felszerelési tárgy helyébe lép, tizenöt évi házassági együttélés után közös vagyonná válik.

A házassági életközösség átmeneti megszakadása esetére a felek meghatározhatják, hogy a szerződés hatályban marad-e vagy sem.

Azokban a kérdésekben, amelyekben a szerződő felek nem kívánnak a törvény szabályaitól eltérni, nem kell megállapodniuk, azonban az egyértelműség jegyében nem árt utalni a Csjt. rendelkezéseire,⁴² mivel a bírói gyakorlat nem egységes abban, miszerint kell megítélni azokat a kérdéseket, amelyekről a szerződő felek nem rendelkeztek.

Az egyik álláspont a Ptk.-t hívja segítségül, és dogmatikailag a 205. § (2) bekezdésének alkalmazását tartja helyesnek, miszerint: a szerződés létrejöttéhez a feleknek a lényeges, valamint a bármelyikük által lényegesnek minősített kérdésekben való megállapodása szükséges. Nem kell a feleknek megállapodniuk olyan kérdésekben, amelyeket jogszabály rendez. Vagyis jogvita esetén a Csjt. szabályai lépnek a szerződés „hiányzó” rendelkezéseinek helyébe. A másik nézet viszont azt vallja, a szerződési akarathoz közelebb álló az a gyakorlat, amely a nem szabályozott vitás kérdéseket – a szerződés többi rendelkezését figyelembe véve – a szerződésből egyértelműen levezethető vagyoni jogi rendszer elvei alapján válaszolja meg.

Véleményem szerint logikusabbnak tűnik az a megoldás, mely a felek által nem szabályozott kérdésekben a törvény rendelkezéseit tartja mérvadónak. A diszpozitivitás lényege pont abban rejlik, hogy a törvénytől eltérő módon rendelkezhetnek a felek szerződéses viszonyaikról, ám szerződéskötésük ellenére a háttérben szükségszerűen ott állnak a Csjt. (és ezáltal a Ptk.) §-ai – a törvény szellemisége a jogügyletet megkerülhetetlenül áthatja. Másfelől, ha a felek a közjegyzőtől vagy az ügyvédtől az ügyletkötéskor a kellő tájékoztatást megkapják, feltehető, hogy ismerik a szabályok működésének jellegét, ezáltal vélelmezhetjük, hogy a szerződés által nem érintett kérdésekben a törvény szabályai szerint kívánnak eljárni. Úgy gondolom, ez a megoldás a szerződések értelmezésekor érvényesülő nyilatkozási elvvel is sokkal inkább összhangban áll.

⁴² CSÚRI II. i. m. 241. p.

3.5.4.3. A szerződés tartalma az új Ptk.-ban

Az új Ptk. a házastársi vagyontársaság mellett választható, ún. alternatív vagyoni rendszerek rendelkezéseit iktatja be szabályai közé: a közszerzeményi rendszert és a vagyontársasági rendszert. A Javaslat nem tartja szükségesnek, hogy néhány alapvető, az adott rendszerre karakterisztikusan jellemző rendelkezésen kívül több külföldi jogrendszerhez hasonló aprólékos szabályozást adjon egy-egy vagyoni rendszerre.⁴³ Az új szabályozás csupán mintát, egyfajta keretet kíván nyújtani a szerződő feleknek, ám így is kitűnik a rendelkezésekből, hogy a szerződéskötést sokkal inkább preferálja a jogalkotó, mint a Csjt.-ben.

3.5.5. A szerződés módosítása és megszűnése

A házassági vagyoni szerződést a felek a Csjt. 31. § (5) bekezdése szerint alkalmazandó Ptk. 240. §-a értelmében közös megegyezéssel (vagyis egyezséggel) módosíthatják. Mivel az ilyen típusú szerződés a felek között tartós jogviszonyt hoz létre, nincs akadálya annak sem, hogy a bíróság a felek eredeti szándékának megfelelően, a házasság érdekének egyértelmű és kölcsönös figyelembevételével – a Ptk. 241. §-a alapján – módosítsa a szerződést, ha a felek tartós jogviszonyában a szerződéskötést követően beállott körülmény folytán a házassági vagyoni szerződés valamelyik fél lényeges jogos érdekét sérti. Ellenben mivel a házassági vagyoni szerződés lényege, hogy a felek részben vagy egészben eltérnek az 1/2 -1/2 arányú házastársi közös szerzés vélelmétől, a bírói gyakorlat szerint a méltányossági klauzula alkalmazására csak egészen kivételes esetekben kerülhet sor,⁴⁴ mivel ha a szabályozás túlzottan széleskörű beavatkozási lehetőséget adna a bíróságoknak, az a szerződésbe vetett bizalom megingatására lenne alkalmas.

Megszűnik a házassági vagyoni szerződés a Ptk.-nak a szerződések megszűnésére vonatkozó általános szabályai szerint, így ha a felek a szerződést közös megegyezéssel, ex nunc hatállyal megszüntethetik, vagy ex tunc hatállyal felbonthatják. Továbbá megszűnik a szerződés a házasság bíróság általi felbontásával – az ítélet jogerőre emelkedésének napján; az életközösség végleges megszűnésével, ill. bármelyik házastárs halálával – a halál

⁴³ KÖRÖS in: SZEIBERT Orsolya: Szerződés vagy bizalom? Házastársak és élettársak szerződése. In: Családi jog, 2012. (10. évf.) 3. sz., 42. p.

⁴⁴ BH2011. 337. – LB Pfv. II. 21.335/2010.

bekövetkezésének napján.⁴⁵ Az utóbbi esetekben a megszűnés ellenére hatályban maradnak a házastársak közös vagyonának megosztásáról szóló rendelkezések.⁴⁶

Az új Ptk. hatályba lépése esetén a kötelmi jog általános szabályai szerint a feleknek adott a lehetőség, hogy a szerződést – a létrehozásra vonatkozó alaki feltételek szerint – közös akarattal, konszenzussal módosítsák vagy megszüntessék. Ilyen esetekben az együttélő házastársak között a törvény által szabályozott rendelkezések fognak hatályba lépni. A szerződés egyoldalú felmondása is lehetséges, ha ezt a felek a kontraktusban előzőleg kikötötték.

Külön a kódex Családjogi Könyvében a módosításnak és a megszüntetésnek csak azok az esetei nyertek szabályozást, amik az általános kötelmi jogi szabályoktól valamelyest eltérnek. Így a Javaslat szerint a házassági vagyoni szerződés visszamenőleges hatállyal történő felbontására – az ügylet jellege és harmadik személyek védelme érdekében – nincs mód. Ez eltérést mutat a hatályos szabályozáshoz képest, mivel a Ptk. 319. § (3) bekezdése értelmében – külön törvényi kógencia hiányában – a feleknek erre lehetőségük van. Elállásnak és felbontásnak akkor lehet helye, ha a szerződés még nem lépett hatályba. Ez a szerződésben meghatározott időpontot vagy az életközösség kezdetét jelenti. Továbbá ipso iure szűnik meg a szerződés a házassági életközösség megszűnésekor, kivéve, ha az életközösség valamelyik fél halálával szűnik meg, és a szerződés egyben közös végrendelet is. A házassági vagyoni szerződésnek nemcsak létrejötte, hanem megszűnése is csak akkor hatályos harmadik személlyel szemben, ha e jogi cselekménynek a megtörténte a nyilvántartásból⁴⁷ kitűnik, ill. a harmadik személynek egyéb módon a tudomására jut. Végezetül, a szerződést a bíróság a közszerzemény védelme érdekében megszüntetheti.

⁴⁵ KÖRÖS II. i. m. 196. p.

⁴⁶ CSÚRI II. i. m. 242-243. p.

⁴⁷ Az új Ptk. szerint bevezetésre kerülő házassági vagyoni szerződések nyilvántartására a „Harmadik személyek védelme az új Ptk.-ban” c. pont alatt még kitérek.

4. A szerződési szabadság korlátai a házassági vagyoni jogi szerződéseknél

4.1. A családi jog és a polgári jog kapcsolata

4.1.1. A Csjt. és a Ptk.

A családi jogi szabályozás karakterisztikus jellegét kiválóan szemlélteti *Nizsalovszky Endre* megállapítása: „... a jognak voltak és vannak olyan egészen általános szabályai, amelyek jogágak szerint nem differenciálódtak, és amelyeknek a kodifikáció során valamelyik jogágban elhelyezése nem jelentette annak az illető jogág számára kisajátítását.”⁴⁸

Hatályos jogunk szerint a családi jog szabályai nem a Ptk.-ban szerepelnek, hanem önálló Családjogi Törvényben öltönek testet. Ez a felosztás azon nézettel áll összhangban, miszerint: a családi jog vitathatatlanul a magánjog integráns része, mégis önálló jogág, és szabályai a Ptk.-tól távol tartandók.

Hiszen a családjog – szemben a polgári joggal – elsősorban nem vagyoni, hanem személyi viszonyokat rendez; a családi jogviszony az abban részes személyek nem meghatározott cselekményét, hanem magatartásának széles körét határozza meg; a szabályozás az érintettek egész életére szól; a családjogi jogviszonyok tekintetében az alanyváltozás kizárt, valamint a célzott joghatás kiváltásának elsősorban nem közvetlen, hanem közvetett szankciói vannak.⁴⁹

Másrész – ahogy *Weiss Emília* kiemeli - „a házasság és a család intézményére jellemző, hogy ezek elsősorban nem jogi normákkal rendezettek, hogy számos vonatkozásuk a jogi beavatkozást nem, vagy csak kevésbé igényli, vagy kevésbé tűri.”⁵⁰

Harmadrészt azzal is indokolhatjuk a Csjt. és a Ptk. kettős rendszerét, hogy a szocialista jogalkotó a családjogot önálló jogágnak tartotta, ezt azzal magyarázva, hogy a szocialista családjog megszabadult azoktól a vagyoni viszonyoktól, amelyek a burzsoá családot jellemezték.

Megkérdőjelezhetetlen, hogy a Csjt. kodifikációja során a jogalkotó merőben eltérő gazdasági és társadalmi viszonyokból indult ki, mint amik napjainkat markánsan jellemzik. Itt

⁴⁸ NIZSALOVSZKY Endre: A család jogi rendjének alapjai. Akadémiai Kiadó, Bp., 1963., 219. p.

⁴⁹ KÖRÖS I. i. m. 4. p.

⁵⁰ WEISS Emília in: KÖRÖS I. i. m. 5. p.

elsősorban a nők munkavállalásban vállalt jelentősebb szerepére, a családok közötti megnövekedett anyagi különbségekre és az egyre fokozottabb védelmet élvező gyermek- és családvédelmi szempontokra gondolok. Ezen változásokra a Csjt. két novellája sem tudott általánosságban, érdemben reagálni, nem beszélve a házassági vagyoni jog egyes szabályairól, melyek a második novella hatályba lépése után (1987. július 1-je) is meglehetősen hiányosak maradtak.

A Csjt. a házassági vagyoni jogi szerződésről mindössze annyit mond, hogy abban a felek „a törvénytől rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyoni kerül a közös- illetőleg a különvagyoni.” E meghatározás korántsem ragadja meg a szerződéstípus lényegét, mely a házastársaknak csaknem valamennyi kérdésben lehetővé teszi, hogy kilépjenek a törvény szabta keretek közül. A Csjt. arra sem vázol fel konkrét lehetőségeket, hogy a felek miként térhetnének el a törvény adta vagyoni jogi rendszertől.

4.1.2. A házassági vagyoni jog és a polgári jog

A házassági vagyoni jog a családi jognak a polgári joghoz legszorosabban kapcsolódó része. Ennek oka, hogy a jogalkotó a Csjt. 31. § (5) bekezdésében kimondja, hogy a házastársak közötti vagyoni viszonyokra a Ptk. rendelkezéseit is megfelelően alkalmazni kell. Ezzel a törvény felhatalmazza a jogalkalmazót, hogy azon problémákra, melyek a házassági vagyoni jogi rendelkezések szükségszerűsége miatt merülnek fel, a Ptk. kötelmi jogi részének általános szabályainak segítségével találjon megoldást.

A szoros kapcsolat másik evidens magyarázata, hogy a terület – a családi jog többi részétől általában eltérően – elsősorban vagyoni és nem családi viszonyokat rendez. A házassági vagyoni jogi szerződésre pedig fokozottan igaz, hogy számos rokon vonást mutat a kötelmi joggal, nemcsak szabályozásának tárgya, hanem már önmagában kontraktuális jellege miatt is.

4.1.3. Az új Ptk. Családjogi Könyve

A házassági vagyoni jog, a családi jog és a polgári jog kapcsolatrendszerének felvázolásánál lényegesnek tartom bemutatni az új Ptk. által előidézendő változásokat. Az új Ptk. monista szemléletet követ, így a családi jog a kódex részévé válik, annak negyedik könyvében foglal helyet.

Az új Ptk. Családjogi Könyvének szakértői javaslata a bírói gyakorlat igényeiből indul ki, és számos gyakorló jogász helyes álláspontját figyelembe véve próbál meg a

hiányosságokból fakadó problémákra megoldást találni. A házassági vagyoni jogi szerződésnek az új Ptk. külön fejezetet szentel. A kódex preferálja a szerződéskötést, és keretszabályokat ad annak érdekében, hogy a szerződés társadalmi rendeltetését betölthesse: egyrészt a házastársak autonómiájának biztosítását, másrészt a család védelmét.⁵¹ Ezen túlmenően, a harmadik személyek érdekeit sokkal inkább figyelembe veszi, mint a hatályos szabályozás.

A mai családi jog szabályai az új Ptk. kereskedelmi jogias gondolkodásmódja miatt a mostaninál sokkal differenciáltabb, kimunkáltabb, néhol rugalmasabb szabályozást igényelnek. Ennek megfelelően a családvédelmi érdekekre, és a gyengébb fél érdekeinek védelmére megfelelő hangsúlyt kell fektetni a jogalkotónak.⁵²

Az új szabályozás koncepciójában nincs változás a téren, hogy a házassági vagyoni jogi szerződés egy szerződéstípus, vagyis generális, kiegészítő jelleggel vonatkoznak rá az új Ptk. általános kötelmi jogi szabályai.

4.2. A szerződési szabadság érvényesülése a házassági vagyoni jogi szerződésekénél

A szerződési szabadság elve a kötelmi jog, ezen belül a szerződési jog speciális alapelve. Az alapelv fennhatósága kiterjed a házassági vagyoni jogi szerződésekre, hiszen a Csjt. 32. § (5) bekezdése egyértelműen leszögezi, hogy a házastársak közötti vagyoni viszonyokra a Ptk. rendelkezéseit is megfelelően alkalmazni kell.

A szerződési szabadság többirányú. Elsősorban beszélhetünk szerződéskötési szabadságról: főszabály szerint mindenki maga döntheti el, hogy egyáltalán akar-e szerződést kötni. Témám esetében az alapelv ezen szegmense a megtámadhatósági okok körében nyer relevanciát, amikor a szerződés azért érvénytelen feltételesen, mert szerződéskötéskor a fél valamely lényeges körülmény tekintetében tévedésben volt, vagy a felek mindketten közös téves feltevésben voltak. Szintén ide tartozik a megtévesztés és a jogellenes fenyegetés, amikor az egyik felet a másik szerződő partner szándékos és jogellenes magatartásával bírja rá az ügyletkötésre. A fenti esetekben a szerződési akaratban hiba van, mely nélkül feltehető, hogy a fél egyáltalán nem döntött volna a szerződés megkötése mellett.

⁵¹ KÖRÖS András: Házassági vagyoni jogi szerződés az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvében. (KÖRÖS IV.) In: Közjegyzők közlönye 2007. (54. évf.) 3. sz., 3. p.

⁵² WEISS Emília: Néhány kérdés a készülő Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyve koncepciója köréből. (WEISS I.) In: GYEKICZKY Tamás (szerk.): Ami a múltból elkísér. A Családjogi Törvény ötven éve. Gondolat – Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bp., 2005., 29. p.

A szerződési szabadság elvének másik integráns alkotóeleme a dispozitivitás, vagyis a tartalomszabadság elve. Ezen elv a házassági vagyoni jogi szerződéseknél – a Csjt. házassági vagyoni jogi rendelkezéseinek szűkszavúsága miatt – a Ptk. kötelmi jogi szabályainak alkalmazhatóságának köszönhetően (Csjt. 30. § (5) bekezdés) – széles körben érvényesül. Talán nem túlzás azt állítani, az alapelv négy eleme közül ez dominál a házassági vagyoni jogi szerződéseknél a leginkább, ám ebből a contrario következik véleményem szerint, hogy e területen találkozhatunk a legtöbb problémával. Ide sorolható a Csjt. 27. § (2) bekezdésébe foglalt minimális tartalmi követelmények hiánya miatti semmisség, vagyis, hogy a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyaikat - a házassági életközösség tartamára - szerződéssel rendezhetik, és a szerződésben a Csjt. rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mely vagyon kerül a közös- illetőleg a különvagyonba. Továbbá ide sorolandó a jóerkölcsbe ütköző és a színlelt és szerződések érvénytelensége, a Ptk. 644. § megállapított ok miatti érvénytelenség, valamint a fedezetelvonó jelleg (Ptk. 203. § (1) bekezdés) miatt bekövetkező relatív hatálytalanság problematikája – melyek a továbbiakban részletesen is kifejtésre kerülnek.

Ami a partnerválasztás szabadságát illeti: a házassági vagyoni jogi szerződések esetében az alapelv ezen területe véleményem szerint csak közvetetten érvényesül. A Csjt. 27. § (2) bekezdése leszögezi, hogy a házassági vagyoni jogi szerződést a házasulók a házasságkötés előtt, ill. a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyaik rendezése végett köthetnek. Ebből következik, hogy szerződő partner a párválasztás szabadságából eredendően bárkiből válhat, aki a törvény alapján érvényes házasságot köthet. Ám amint a leendő felek „házasulókká” vagy házastársakká válnak, a partnerválasztás szabadsága – értelem szerint – egy meghatározott főre szűkül.

Végül a szerződési típuszabadságról. Mivel vizsgálódásaim tárgya maga a házassági vagyoni jogi szerződés, ezért csak eleve ilyen típusú kontraktusokkal foglalkozom. Ezen szerződések megkötésekor – amennyiben a felek tényleg az egymás közötti vagyoni viszonyaikat szeretnék rendezni a házassági életközösség tartamára, a Csjt. rendelkezéseitől eltérően – kötve vannak a törvény által nevesített szerződéshez. A szerződési típuszabadsággal kapcsolatban akkor jelentkezhetnek problémák, ha a felek a látszólagos házassági vagyoni jogi szerződéssel valamilyen másik típusú ügyletet igyekeznek leplezni, vagyis közöttük színlelt szerződésről van szó.

Mielőtt még kitérnék az érvénytelenség részletes taglalására, fontosnak tartanám leszögezni, hogy meglátásom szerint az érvénytelenségi okok és szerződési szabadság korlátai egymással korrelatív viszonyban állnak. Ez alatt azt értem, hogy amennyiben a jogalkotó a

házasági vagyoni szerződés valamely hibájához az érvénytelenség szankcióját fűzi, úgy szükségképpen a szerződési szabadság alapelvének valamely része sérülést szenved – hiszen ahogy a fél vagy a felek eredetileg szerződni kívántak volna, alkalmatlan lesz a célzott joghatás elérésére.

4.3. A házasági vagyoni szerződés érvénytelensége

4.3.1. A bírói gyakorlat jelentősége

A házasági vagyoni szerződések jelenének bemutatásánál úgy gondolom, mindenképpen a szerződések által felvetett aktuális, érvénytelenséggel és hatálytalansággal kapcsolatos problémákra érdemes fókuszálni. A szerződéstípus kritikus pontjai könnyedén a felszínre kerülnek, ha nagyító alá vesszük a bírói gyakorlatot. Továbbá azért is tartom elengedhetetlenül szükségesnek a jogalkalmazó szerepének bemutatását, mert a törvényi szabályozás a tárgykörben meglehetősen hiányos. A bíróságokra hárul a jogintézménnyel kapcsolatos kérdések megválaszolásának érdemi része. A bírósági gyakorlat áttekintésénél elsősorban a Kúria – még Legfelsőbb Bírósággént (a továbbiakban: LB) meghozott – döntéseire támaszkodom, mivel a legfőbb bírói fórum felülvizsgálati eljárásai során hozott iránymutatásai számuknál és „minőségüknel” fogva reprezentatív alapot építenek, másfelől pedig nem lebecsülhető érv, hogy a Kúria több elvi iránymutatása már a törvénybe is bekerült az évek során, valamint joggyakorlata az új Ptk. kodifikációja során zsinórmértékűnek bizonyult.

A Kúria mutatott rá, hogy a szerződés nem sérthet alapvető családvédelmi érdekeket, nem irányulhat a család vagy a másik házastárs anyagi kisemmizéséhez. Másrészt nem sértheti a harmadik személyek jogait, jogos érdekeit, így nem vezethet a hitelezők megkárosításához sem. Valamint a legfőbb bírói fórum elvi iránymutatásaival a jóerkölcsbe ütköző vagyoni szerződések megítélése terén is jelentős mértékben hozzájárult a következetes bírósági gyakorlat kialakulásához.

4.3.2. Az érvénytelenségről általában

Érvénytelenségről akkor beszélünk, ha a szerződés valamely, a törvényben meghatározott oknál fogva nem alkalmas a célzott joghatás kiváltására. A felek akaratának egyezése, közöttük disszenzus nem áll fenn, létező szerződésről beszélhetünk. Mégis, a kötelelem alkalmatlan lesz célja betöltésére, mert a szerződési akaratban, a szerződési nyilatkozatban

vagy a célzott joghatásban olyan hiba lelhető fel, melyhez a jogalkotó sajátos polgári jogi szankciót rendel: vagy nem fűz az ügyletnek jogkövetkezményt, vagy ha a felek helyzetében a szerződés miatt már beállott valamilyen változás, a szerződés előtt helyzetet állítja helyre.⁵³

Ahogy már fentebb is utaltam rá, álláspontom szerint a házassági vagyoni jog a családi jognak a polgári joghoz legszorosabban kapcsolódó része. Ennek oka, hogy a jogalkotó a Csjt. 31. § (5) bekezdésében kimondja, hogy a házastársak közötti vagyoni viszonyokra a Ptk. rendelkezéseit is megfelelően alkalmazni kell. Ebből kifolyólag a házassági vagyoni szerződések egyéb okból történő érvénytelenségére szintén a Ptk. adekvát szabályait kell felhasználni a bírói gyakorlatnak. Tehát a Csjt. 31. § (5) bekezdése szerint a Ptk. a kötelmi jog általános szabályairól szóló részében fellelhető érvénytelenségi okok a házassági vagyoni szerződések esetén is mérvadók.

A házassági vagyoni szerződés érvénytelenségét megállapíthatjuk Csjt.-beli okok alapján, valamint Ptk.-beli okok alapján. Továbbá, e szerződéstípus is lehet semmis ill. megtámadható, vagyis abszolút ill. relatív érvénytelen.⁵⁴

A semmis szerződés érvénytelenségére – ha a törvény kivételt nem tesz – bárki határidő nélkül hivatkozhat. A Pp.⁵⁵ 3. § (1) bekezdése azonban ide vonatkozóan kimondja, hogy polgári perben csak a vitában érdekelt fél terjeszthet elő semmisségre irányuló igényt. A semmis szerződés ipso iure érvénytelen, a bíróság köteles azt adott esetben ex officio figyelembe venni. A határidő nélkülség egyetlen korlátját az elévülés jelenti, ami a házassági vagyoni szerződés esetében a kötelmi jogra vonatkozó főszabály szerint alakul, vagyis öt év.

Megtámadhatóság esetén a szerződés nem ipso iure érvénytelen – a kontraktus érvénytelensége feltételes. Ekkor olyan függő jogi helyzet áll elő, amikor a szerződés csak sikeres megtámadás esetén válik érvénytelenné. Ha ez bekövetkezik, az ügylet visszaható, ex tunc hatállyal veszti érvényét. A megtámadhatóságra nem hivatkozhat bárki határidő nélkül. A jogalkotó a megtámadásra jogosult személy belátására bízta, hogy él-e ezen jogával, vagy nem.⁵⁶ A megtámadás határideje egy év.

⁵³ BÍRÓ i. m. 303. p.

⁵⁴ CSÚRI II. i. m. 252. p.

⁵⁵ 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról

⁵⁶ BÍRÓ i. m. 306. p.

4.4. A szerződés semmissége Csjt.-beli okok alapján

4.4.1. Alaki érvényességi kellék hiánya miatti semmisség

A Csjt. 27. § (3) bekezdése úgy rendelkezik, hogy a házassági vagyoni szerződést közokiratba vagy jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba kell foglalni. Ezen rendelkezés alól a Csjt. két ízben enged kivételt: ingók ajándékozása esetén, ha az ajándék átadása már megtörtént, ill. az életközösség megszűnése után a közös vagyon megosztásáról szóló megállapodásra sem vonatkozik a 27. § (3) bekezdésében található formaiság.

A házassági életközösség megszakadása után a házaspár között létrejött szerződés alakosságainak követelményeivel a Kúria egyik iránymutatásában az alábbiakat fejtette ki:⁵⁷ a Csjt. 27. § (3) bekezdése értelmében az életközösség megszakadása után a házastársi közös vagyon megosztása tárgyában létrejött megállapodásra az alaki többletkövetelmények nem vonatkoznak. Attól még, hogy a házastársak kényszerűségből együtt laknak, és ennek folytán a kulturált életvitel fenntartása érdekében bizonyos gazdasági és egyéb együttműködés fennmarad közöttük, még nem jelenti az életközösség fennállását vagy helyreállítását. A felek életközössége tehát akkor is megszűntnek tekinthető, ha az életközösség megszakadására vonatkozó szándék kinyilvánítása megtörtént (nemi kapcsolat hiánya, az elköltözési szándék határozott közlése, a külön költözés érdekében tett konkrét lépések), ám kényszerből a felek egy háztartásban élnek.

Ha a felek a házassági vagyoni szerződést a Ptk. 240. §-a alapján közös megegyezéssel módosítják, e szerződésre ugyanazon formai követelmény vonatkozik, mint magára, az eredeti ügyletre.

A felek a Ptk. 319. § (3) bekezdése alapján a házassági vagyoni szerződést életközösségük fennállása alatt, a megkötésre vonatkozó alakiságok megtartása mellett ex tunc hatállyal felbonthatják, vagy ex nunc hatállyal megszüntethetik. Ám a Ptk. 218. § (3) bekezdése szerint akkor is érvényes a szerződés felbontása ill. megszüntetése, ha a felek az előírt alakot mellőzték ugyan, viszont az annak megfelelő állapot a felek közös akaratából létrejött, köztük e tekintetben konszenzus van.

Az új Ptk. szigorít az alakiságra vonatkozó rendelkezésen. Míg a házastársak egyéb ügyleteire megtartja a jogi képviselő által ellenjegyzett magánokiratba foglalás lehetőségét, addig a szűkebb értelemben vett házassági vagyoni szerződés érvényességéhez feltétlenül a közokirati formát kívánja meg. A Javaslat létre kívánja hozni a házassági vagyoni

⁵⁷ BH1995. 465 – LB Pfv. II.20.460/1994.

szerződések országos közhiteles nyilvántartását – melyet az Országos Közjegyzői Kamara vezetne. A kodifikációs bizottság a zárt számú közjegyzőségben látja a szerződés által megkívánt garanciákat leginkább megvalósíthatónak, ezért részesíti előnyben a házassági vagyoni szerződések közjegyzői okiratba foglalását.⁵⁸

4.4.2. Tartalom miatti semmisség

A Csjt. 27. § (2) bekezdése szerint a házasulók a házasságkötés előtt, valamint a házastársak az egymás közötti vagyoni viszonyaikat a házassági életközösség tartamára szerződéssel rendezhetik, és a szerződésben a törvény rendelkezéseitől eltérően határozhatják meg, hogy mi kerül a közös- illetőleg a különvagyonba.⁵⁹

A házasulók ill. a házastársak rendszerint akkor kötnek házassági vagyoni szerződést, ha a teljes, vagy a részleges vagyonelkülönítést kívánják vagyoni viszonyaikban megvalósítani. Ám a teljes mértékben vagyonelkülönítő rendszer kiszolgáltatott, méltánytalan helyzetbe hozhatja azt a házastársat, aki egyáltalán nem, vagy csak csekély mértékben rendelkezik saját vagyonnal, a házasság alatt kereső tevékenységet nem folytat, ezek helyett viszont a háztartási munkában, a gyermekek gondozásában, nevelésében vagy esetleg a másik házastárs vagyonának gyarapításában vesz részt. A rendeltetésszerű joggyakorlás elve – mint a családi jog egyik alapelve (Csjt. 1. § (1) bekezdés)⁶⁰ – megköveteli, hogy a házastársak egyenlőségének biztosítása érdekében a házastártnak a család érdekében végzett, pénzben nehezen vagy egyáltalán nem mérhető tevékenysége akkor is értékelésre kerüljön, ha a felek a szerződésben a teljes vagyonelkülönítést kötötték ki. A többségben elfogadott jogirodalmi álláspont, hogy a vagyonközösség szélesebb kizárása esetén sem szabad értékelés nélkül hagyni az egyik házastártnak a család ill. a másik házastárs zavartalanabb munkakörülményeinek megteremtésében való tevékenységét.⁶¹

Úgy vélem, szintén lényeges, a Csjt. alapelvéből eredő szempont, hogy a házastársak szerződéskötés esetén is mindenkor a közös kiskorú gyermek érdekére figyelemmel, jogait

⁵⁸ KÖRÖS IV. i. m. 4. p.

⁵⁹ CSÚRI II. i. m. 253. p.

⁶⁰ 1. § (1) A házasságról, a családról és a gyámságról szóló törvénynek az a célja, hogy az Alaptörvénynek megfelelően szabályozza és védje a házasság és a család intézményét, biztosítsa a házasságban és a családi életben a házastársak egyenjogúságát, fokozza a gyermekekért való felelősséget és előmozdítsa az ifjúság fejlődését és nevelését.

⁶¹ WEISS Emília: A családjogi törvény tervezett módosításához. (WEISS II.) In: Jogtudományi közlöny, 1986. (41. évf.) 3. szám, 122. p.

biztosítva kötelesek eljárni, így pl. semmis lehet azon szerződési kikötés, amelyben a házasság felbontása esetére valamelyik házastárs valós ellentételezés nélkül lemond a közös kiskorú gyermeket megillető tartásról.⁶²

A törvény nem tartalmaz tiltó rendelkezést arra nézve, hogy a felek csupán a jövőben megszerzendő vagyonuk sorsát rendezhetnék, és azt sem tiltja, hogy a felek a szerződést más szerződésfajta elemeivel ötvözzék. Ezen okok önmagukban nem teszik a szerződést érvénytelenné.

4.5. A szerződés semmissége Ptk.-beli okok alapján

4.5.1. A jóerkölcsbe ütköző szerződés

A jóerkölcsbe ütközés miatti semmisségi ok a házassági vagyoni szerződéseknél nagyon tipikus, mivel azon esetszoportok közül, melyek következtében az ügylet jóerkölcsbe ütközése leginkább megállapítást nyerhet, több is összefügg e szerződésfajtaival. Nevezetesen: a család, a házasság sérelme, a másik fél cselekvési szabadságának – a hatalmi vagy egyéb nyomásgyakorlás révén – sérelme, ill. a harmadik személyek vagyoni érdekeinek sérelme.⁶³

A Csjt. 31. § (5) bekezdése értelmében a házastársak vagyoni viszonyaira a Ptk. rendelkezéseit kell alkalmazni. A Ptk. 200. § (2) bekezdése pedig kimondja, hogy a szerződés akkor is semmis, ha nyilvánvalóan a jóerkölcsbe ütközik. Tehát a házassági vagyoni szerződésekre mérvadó a jóerkölcsbe ütközés generális tilalma.

A Ptk. általában megtilt olyan magatartásokat, amelyek közérdekbe ütköző törekvéseket fejeznek ki.⁶⁴ „A szabályozás a generálklauzulát metajurisztikus tartalommal tölti meg, amikor az erkölcsi szabályokat teszi a jogi norma tartalmává és így a jog részévé.”⁶⁵ Ám azt, hogy mi a jóerkölcs, egyetlen jogszabály sem határozza meg, mivel a jóerkölcsbe ütközés eseteire a jogviszonyoknak túlságosan széles körét érinti ahhoz, hogy egy általános törvényi definíció mindegyiket felölelje. Így a fogalom kifejtésében a bíróságoknak jutott meghatározó szerep.

⁶² Csjt. 1. § (2) E törvény alkalmazása során mindenkor a kiskorú gyermek érdekében figyelemmel, jogait biztosítva kell eljárni.

⁶³ MENYHÁRD Attila: A jóerkölcsbe ütköző szerződések. Gondolat Könyvkiadó, Bp., 2004., 112. p.

⁶⁴ BENEDEK Károly: A tilos szerződés. In: GELLÉRT György: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2004., 723. p.

⁶⁵ KISS Gábor – SÁNDOR István: A szerződések érvénytelensége. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2008., 102. p.

Valamely szerződés a felek által elérni kívánt közös cél miatt lehet jóerkölcsbe ütköző, mely nem azonos a másik fél helyzetének – aránytalan előny kikötése mellett történő – kihasználásával.⁶⁶ A jóerkölcs egy olyan jogi kategória, amely a társadalom általános értékítéletét fejezi ki. Erre utal a törvény szövegében a nyilvánvalóság kritériuma, melyet az ítélkezési gyakorlat minden esetben alaposan vizsgál. A szerződés jóerkölcsbe ütközésének megállapítása során így nem a szerződő fél érdeksérelmét, hanem azt kell vizsgálni, hogy maga a jogügylet társadalmilag elítélendő-e.⁶⁷ Így például nem áll a társadalmi felfogással ellentétben, ha valamelyik fél a saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előnyt juttat, esetleg nagyobb értékű – de a helyben szokásostól nem merőben eltérő – ajándékot ad.

A házassági vagyoni szerződés lényegéből következően önmagában a közös-, vagy a különvagyon körének a Csjt. rendelkezéseitől eltérő módon való meghatározása sem ad alapot a Ptk. 200. § (2) bekezdése szerinti semmisség megállapítására.⁶⁸

A Kúria joggyakorlata konzekvens abban, hogy „nem állapítható meg a szerződés jóerkölcsbe ütközése, ha az a közfelfogásban érvényesülő erkölcsi normarendszert súlyosan nem sérti.”⁶⁹ Mindemellett kifejtette: „... a szerződés egyes pontjainak a jóerkölcsbe ütközés szempontjából történő vizsgálata során annak megítélésekor, hogy az a társadalom általános erkölcsi felfogásával ellentétes-e vagy sem, nem lehet elvonatkoztatni a felek személyében, körülményeiben megtestesülő tényektől, a szerződéskötésre irányuló akaratuktól, még akkor sem, ha a szerződés jogi értékelésére a magyar jogszabályi rendelkezések az irányadó. Ennek tükrében jelentősége van annak, hogy a felek svéd-iráni ill. iráni állampolgárok, mindketten olyan államból származnak, mely tradícióját, jogrendszerét tekintve alapvetően eltér a magyartól, a házastársi közös vagyoni rendszert, mint vélelmet nem ismeri.”⁷⁰

Szintén megállapította a Kúria, hogy „ha a felek valamelyike a szerződés megkötése során a másik felet megtévesztette, akkor önmagában ez a tény nem jelenti azt, hogy a szerződés egyúttal jóerkölcsbe ütközik. A szerződés jóerkölcsbe ütköző voltának

⁶⁶ BENEDEK i. m. 731. p.

⁶⁷ CSÚRI II. i. m. 254. p.

⁶⁸ BH2011. 337. – LB Pfv. II. 21.335/2010.

⁶⁹ BH2009. 106 – Vö.: PRINCZINGER Márta: A szerződések érvénytelensége. CompLex Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2010., 148. p.

⁷⁰ LB Pfv. II. 21.240/2007/4. – Vö.: BARZÓ Tímea: A házassági vagyoni szerződés múltja, jelene és jövője. (BARZÓ III.) In: SOMFALVI Balázs: Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus egyetemi docens 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, Pécs, 2010., 26. p.

megállapításához a megtévesztésen túl további többlettényállás megállapítása szükséges.”⁷¹ A megtévesztő magatartás, mint megtámadási ok természetesen a szerződés érvénytelenségének vizsgálatánál ettől függetlenül fontos tényező – ám mivel ez a magatartás önmagában nem ütközik a Ptk. 200. § (2) bekezdésébe, így a kérdéses ügyletre nem a semmisségre vonatkozó szabályok lesznek irányadók.

A Kúria a házassági vagyoni szerződés jóerkölcsbe ütközésének vizsgálatánál továbbá az alábbi következtetésekre jutott: téves annak megállapítása, hogy a szerződés jóerkölcsbe ütközik, ha az általános társadalmi felfogással nem áll szemben, így pl. ha az egyik fél a saját vagyona rovására a másiknak ingyenes vagyoni előnyt juttat, vagy ha közös vagyonát házastársa különvagyonába utalja. A szerződéskötés indokait – miszerint az egyik házastárs a másikat „különböző indokokkal rágalmazta”, ill. hogy a szerződés megkötésére közvetlenül egy heves veszekedés után került sor –, a szerződés érvényessége szempontjából közömbösnek tartotta.⁷²

Azonban a szerződéskötéskor fennálló tudattartalomnak lehet szerepe a jóerkölcsbe ütközés fennállásában, mivel „... bár a felek jó- vagy rosszhiszeműségének a jóerkölcsbe ütközés miatti semmisség megállapítása szempontjából nincs jelentősége, de a szerződő felek tudattartalmának abból a szempontból igen, hogy a szerződéskötés időpontjában a szerződésnek a jóerkölcsbe ütközése számukra is nyilvánvaló kell hogy legyen.”⁷³

A Kúria nemcsak negatív módon vonta meg a jóerkölcs kategóriájának határait, hanem explicit, elvi jelentőséggel mondta ki egyik iránymutatásában a következőt: „nyilvánvalóan jóerkölcsbe ütközik és ezért semmis az a házassági vagyoni szerződés, amely az egyik házastárs csaknem teljes különvagyonát, és a közös vagyon egészét valós ellentételezés nélkül a másik házastársnak juttatja.”⁷⁴

4.5.2. A színlelt szerződés

A Ptk. 207. § (6) bekezdése akként rendelkezik, hogy a színlelt szerződés semmis, ha pedig az más szerződést leplez, a szerződést a leplezett szerződés alapján kell megítélni.

A színlelt szerződés célja szinte minden esetben valamilyen harmadik személy törvényes érdekeinek kijátszása. Színlelt szerződésnél a felek akaratnyilatkozata a kívüljár szemében, látszólag megfelel egy szerződés alaki és tartalmi követelményeinek, ám valójában

⁷¹ BDT2009. 2168. – Vö.: PRINCZINGER i. m. 151. p.

⁷² BH2000. 539 – LB Pfv. II. 23.780/1998.

⁷³ LB Gf. VI. 31.227/2002/4. – Vö.: KISS – SÁNDOR i. m. 104. p.

⁷⁴ BH1999. 409. – LB Pfv. II. 23.332/1997. – Vö.: CSÚRI II. i. m. 253. p.

a felek vagy egyáltalán nem akarnak szerződést kötni, vagy pedig a színlelt szerződéssel egy másik szerződésüket leplezik.⁷⁵ A házassági vagyoni jogi szerződés Ptk. 207. § (4) bekezdése szerinti színlelté csak abban az esetben helytálló, ha a kölcsönösen nem kívántak szerződést kötni, vagy kölcsönösen más tartalmú szerződést kívántak kötni, mint amelyet kötöttek.⁷⁶

A színlelt szerződés feltétlenül semmis, ha a feleknek egyáltalán nincs szerződéskötési szándéka. Ha azonban a felek szerződése egy másik szerződést leplez, akkor palástolt és palástoló szerződésről beszélhetünk. Ekkor az ügylet jogi sorsa a palástolt szerződését osztja.⁷⁷ A színlelt szerződéssel kapcsolatban – ha az más szerződést leplez – nincs helye az érvénytelenség jogkövetkezményeinek levonásának, hanem arra – amennyiben a leplezett szerződés is érvénytelen, az utóbbi szerződés esetében kerül sor.⁷⁸

A színlelt házassági vagyoni jogi szerződéssel kapcsolatban a Kúria egyik iránymutatásában kiemelte: a színlelés ill. a szerződés semmisségének megállapításához a szerződő felek tudatos és kölcsönös akarathiánya nélkülözhetetlen feltétel. Csak a körülményekből és a szerződést követő eseményekből lehet arra megalapozott következtetést levonni, hogy a felek létrejött és alaki hibában nem szenvedő szerződése tényleges akaratukat tükrözi-e. A Kúria véleménye szerint okot ad a színlelésre, hogy a házastársi vagyoni közösséget megszüntető színlelt szerződésükkel a felek nem az ingatlan egészére, hanem csak annak 1/2 hányadú részére állapodtak meg. Hiszen az ingatlan egészének az egyik házastárs javára történő megállapításával könnyen felmerülhet a nyilvánvaló fedezetelvonási szándék, míg a színlelt szerződés tartalma inkább kelt életszerű látszatot.⁷⁹

Szintén számos kérdést vethet fel a színlelt – szűkebb értelemben vett – házassági vagyoni jogi szerződésekkel kapcsolatban a házastársak közös vagyonból való részesedésének, valamint a közös- és különvagyon körének szerződéssel történő meghatározása, azonban a területi korlátokra való tekintettel erre nincs lehetőségem kitérni.

4.5.3. Harmadik személyek védelme: a szerződés relatív hatálytalansága

A semmisségi okok sorra vételénél ezen a ponton, szükségét érzem egy kis kitérőnek, mivel a színlelt szerződés tárgyalása után tartom célszerűnek bemutatni a fedezetelvonás

⁷⁵ BÍRÓ i. m. 328. p.

⁷⁶ CSÚRI II. i. m. 254. p.

⁷⁷ BÍRÓ i. m. 329. p.

⁷⁸ BH2010. 148. – LB Pfv. VI.21.061/2009. Vö.: PRINCZINGER i. m. 102. p.

⁷⁹ BH2012. 195 – Kúria Pfv. 20.180/2011.

következtében relatíve hatálytalan házassági vagyoni szerződések ide vonatkozó problémáit. Bár a Ptk. 203. § (1) bekezdése alapján a fedezetelvonó szerződések nem minősülnek érvénytelen szerződésnek, a jogalkotó mégis szankciós jogkövetkezményt fűz hozzájuk: arra a személyre nézve, akinek kielégítési alapját a szerződés részben vagy egészben elvonta, az ügylet nem hatályos. A színlelt szerződéssel való közös vonása, hogy mindkét ügylethez a célzott joghatás miatt fűz érvénytelenségi ill. relatív hatálytalansági következményt a jogalkotó.

A házastársak egymás közötti belső jogviszonyát a Csjt. értelmében a közös vagyonszerzés vélelme határozza meg. Ezzel ellentétben, a harmadik személyekkel szembeni külső jogviszonyban a törvény által meghatározott feltételek fennforgása esetén a házastárs által kötött ügyletért harmadik személlyel szemben a másik házastárs a közös vagyontól reá eső rész erejéig tartozik felelősséggel. A törvény 30. § (1)-(2) bekezdései szerint „a vagyontársaság fennállása alatt, továbbá a házassági életközösség megszűnésétől a közös vagyont megosztásáig terjedő időben csak a házastársak közös egyetértésével lehet a vagyontársasághoz tartozó tárgyakat elidegeníteni vagy általában olyan vagyoni rendelkezést tenni, amely nem a házastársak különvagyontára vonatkozik.” Továbbá, „bármelyik házastársnak a vagyontársaság fennállása alatt kötött, az előbbi rendelkezés alá tartozó visszerhes ügyletét a másik házastárs hozzájárulásával kötött ügyletnek kell tekinteni, kivéve, ha az ügyletkötő harmadik tudott, vagy a körülményekből tudnia kellett arról, hogy a másik házastárs az ügylethez nem járult hozzá. Ha azonban a házastárs az ügyletet a mindennapi élet szükségleteinek fedezése körében kötötte, a másik házastárs csak akkor hivatkozhat hozzájárulásának hiányára, ha az ügylet megkötése ellen az ügyletkötő harmadik személynél előzőleg kifejezetten tiltakozott.”

Mind a forgalom biztonsága, mind az ügyletkötésben részt nem vett házastárs védelme megkívánja, hogy az ügyletkötő harmadik felek a szerződéssel érintett vagyontárgy alvagyoni jellegével tisztában legyenek. Ennek érdekében a Csjt. 27. § (4) bekezdése előírja, hogy a házastársak a harmadik személlyel kötött ügyleteik során kötelesek tájékoztatást adni arról, ha a szerződéssel érintett vagyontárgy valamelyikük különvagyontába tartozik.

A tájékoztatás elmulasztásának jogkövetkezményeit a Ptk. határozza meg. Eszerint ha az ügylet harmadik személy kielégítési alapját részben, vagy egészben elvonta, a fedezetelvonó szerződés harmadik személlyel szemben hatálytalan. Ha a fedezetelvonás következményei nem alkalmazhatók, úgy a Ptk. 339. § (1) bekezdése alapján kártérítés fizetésére kerülhet sor. Amennyiben a tájékoztatás elmaradása tudatos megtévesztéssel párosul (annak elhallgatásával, hogy az ügylettel érintett vagyontárgy a nem szerződő

házas társ különvagyont képez), a harmadik személy pedig éppen a nem tulajdonos házastárs vagyoni helyzetében bízva kötötte meg a szerződést, akkor felmerülhet megtévesztés jogcímén a szerződés megtámadása.⁸⁰

Különösképpen megkívánja a hitelezők érdeke, hogy a házastársak egymással kötött ügyletei a harmadik személy jogosultak követelésének kielégítését ne hiúsíthassák meg. A Kúria a Csjt. és a Ptk. ide vonatkozó szabályainak összefüggésével kapcsolatban a következőket fejtette ki: a Ptk. 203. § (1) bekezdése értelmében az a szerződés, amellyel harmadik személy igényének kielégítési alapját részben vagy egészben elvonták, e harmadik személy irányában hatálytalan, ha a másik fél rosszhiszemű volt vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származott. A hivatkozott § (2) bekezdése szerint pedig, ha valaki hozzátartozójával köt ilyen szerződést, a rosszhiszeműséget ill. az ingyenességet vélelmezni kell.

A Ptk. 685. § b) pontja értelmében a jegyes hozzátartozónak minősül, azonban a jegyes fogalmát jogszabály sehol sem határozza meg. Az általánosnak mondható társadalmi felfogás szerint a jegyesség a házasságkötésre irányuló kölcsönös ígéretet jelenti.

A Csjt. 3. § (2) bekezdése értelmében a házasságkötést az anyakönyvvezető csak a házasságkötési szándék bejelentését követő harminc nap utáni időpontra tűzheti ki. A Csjt. 27. § (2) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy a házasulók a házasságkötés előtt az egymás közötti vagyoni viszonyaikat – a házassági életközösség tartamára – szerződéssel rendezhetik.

Ha a felek az egymás közötti vagyoni viszonyaikra irányuló házassági vagyoni jogi szerződést „házasulókként”, a házasságkötésüket megelőzően, és a házasságkötési szándékuk bejelentését követően kötötték meg, akkor ebből az következik, hogy a szerződés megkötésének időpontjában a felek „jegyeseknek” minősültek. Ennek az a további jogkövetkezménye, hogy a Ptk. 203. § (2) bekezdése szerint a fedezetelvonás vonatkozásában fennálló rosszhiszeműségük mellett törvényes vélelem szól.⁸¹

A szűkebb értelemben vett házassági vagyoni jogi szerződés fedezetelvonó jellege csupán egy aspektusban merülhet fel: ha a felek saját különvagyont ill. saját tevékenységük eredményét nem saját különvagyontuk részére tartják fenn, hanem azt a házastársak valamelyike egészben vagy részben a másik házastárs különvagyontába utalja.

A tágabb értelemben vett vagyoni jogi szerződés relatív hatálytalanságának megállapítása a gyakorlatban már jóval több esetben kerül sor.

⁸⁰ BARZÓ III. i. m. 28-29. p.

⁸¹ LB Pfv. II. 20.103/2008. Vö.: CSÜRI Éva Katalin: Házassági vagyoni jog. (CSÜRI II.) CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2009., 147-150. p.

A Kúria meglátása szerint a hitelezőt károsító fedezetelvonó szerződés érvényes szerződés, annak a hitelezővel szembeni relatív hatálytalansága csak akkor állapítható meg, ha a szerződés az adós vagyontárgyának az átruházásra irányuló szándék tekintetében nem volt színlelt, tehát a másik szerződő fél valóban megszerezte az adósnak azt a vagyontárgyat, amely a hitelező követelésének kielégítési alapja volt. Ám más a helyzet akkor, ha az adós a követelés behajtásának megghiúsítása végett azt a látszatot akarja kelteni, hogy a fedezetül szolgáló vagyontárgy nem az ő, hanem harmadik személy tulajdona. Az ilyen szerződés ugyanis a szerződési akarat hiánya miatt színlelt szerződés, amely viszont a Ptk. 207. § (4) bekezdése szerint semmis, a semmis szerződés pedig érvénytelen.⁸²

Meglátásom szerint ebből az következik, hogy az érvénytelenség és a relatív hatálytalanság közötti különbség az átruházási szándék valóságán alapul. Ahogyan a Szegedi Ítéltábla is kifejtette: „A színlelés kétoldalú, tudatos magatartás, amikor a felek közös akarata arra irányul, hogy azt a szerződést, amely jognyilatkozataik alapján keletkezne, ne kössék meg. Ha viszont a szerződő fél szándéka a vagyontárgy átruházására valóságos, azonban motívuma – a fedezetelvonás – jogellenes, nem a színlelt szerződésre, hanem – mint *lex specialist* – a fedezetelvonó szerződésre vonatkozó szabályokat és jogkövetkezményeit kell alkalmazni. Amennyiben a felek a szerződést azért kötik meg, hogy az átruházó fél a végrehajtás alól mentesüljön, akkor az átruházási szándék tényleges és valóságos, azonban jogellenes, aminek következménye nem az érvénytelenség, hanem a relatív hatálytalanság: a szerződés fedezetelvonó jellegére nem bárki, hanem csak a sérelmet szenvedett fél hivatkozhat; a szerződés érvényes, ezért az eredeti állapot helyreállításának nincs helye, azonban az érvényesen szerző fél köteles tűrni, hogy a tulajdonába került vagyontárgyból a sérelmet szenvedett a követelését végrehajtás útján kielégítse.”⁸³

Házassági vagyoni szerződéseknél az a tipikus, hogy az adós házastárs egyáltalán nem akar szerződést kötni, „csupán” azt a látszatot kívánja kelteni, hogy a kérdéses vagyontárgy nincs az ő tulajdonában, hanem házastársa alvagyonát képezi – ekkor színlelt ügyletről beszélhetünk. Ha azonban az adós házastársat tényleges tulajdonátruházási szándék vezette, az *actio Pauliana*-ra vonatkozó rendelkezések az irányadók.

Továbbá a legfőbb bírói fórum az egységes jogértelmezés kialakítása érdekében a 1/2011. PK véleményében⁸⁴ kifejtette, hogy a harmadik személy kielégítési alapjának

⁸² BH2010. 546. – LB Pfv. II. 23. 111/1998/3. Vö.: CSÜRI I i. m. 248. p.

⁸³ BDT2004. 1069. – Vö.: PRINCZINGER i. m. 89. p.

⁸⁴ 1/2011. (VI. 15.) PK vélemény a fedezetelvonó szerződés egyes jogalkalmazási kérdéseiről

elvonása jellemzően a kötelezett vagyonába tartozó dolog tulajdonjogának átruházásával és kétoldalú jogügylettel valósul meg. Legtipikusabb példái a hozzátartozók között létrejövő szerződések, pl. a házastársak adásvételi, csere és ajándékozási szerződései.

A fedezetelvonó jelleg megállapításának törvényi feltétele, hogy a szerződéskötés során a kötelezettel szerződő szerző fél rosszhiszemű legyen, vagy reá nézve a szerződésből ingyenes előny származzon. A szerződés ingyenességének ténye tehát önmagában alapul szolgál a fedezetelvonó jelleg megállapításához. A visszterhesen szerző fél által nyújtott szolgáltatás a kötelezett vagyonába kerül, ezáltal a jogosulttal szembeni fedezetelvonás formálisan nem valósul meg. Mégis, a szerződés fedezetelvonó jellege megállapítható, ha a szerző fél rosszhiszemű volt.

A Kúria véleményében arra is kitért, hogy a jogosult igénye nem irányulhat a kötelezett és a szerző fél közötti szerződésben kikötött szolgáltatás visszaadására. A szerződés jogosulttal szemben való hatálytalanságának megállapítása nem vezethet oda, hogy a szerző fél és a kötelezett közötti jogviszonyban a szerződéskötést megelőző helyzet visszaállítására kerüljön sor.

Továbbá megjegyzendő, hogy a fedezetelvonás tényére alapítottnak a mások által kötött szerződés érvénytelenségének megállapítása nem kérhető. Természetesen a jogosult más ténybeli alapon álló érvénytelenségi okra alapítottnak előterjeszthet érvénytelenségi keresetet a fedezetelvonásra alapított kereseti kérelemmel együtt is. A Ptk. 203. §-ában foglaltak csak érvényes szerződés esetében alkalmazhatók.

4.5.4. Harmadik személyek védelme az új Ptk.-ban

Az új. Ptk. a jelenleg hatályos szabályozásnál fokozottabban védi a hitelezők érdekeit. A Javaslat kógens jelleggel előírja, hogy a szerződés nem tartalmazhat olyan visszamenőleges hatályú rendelkezést, amely bármelyik házastársnak harmadik személlyel szemben a szerződés megkötése előtt keletkezett kötelezettségét a harmadik személy terhére változtatja meg.

Szintén a fokozottabb hitelezővédelem érdekében nyert szabályozást a 4:67. § (2) bekezdése, mely úgy rendelkezik, hogy „a házastársak olyan szerződése, amely valamely vagyontárgynak a közös vagyonhoz vagy a különvagyonhoz tartozását a házassági vagyoni szerződésben kikötött rendelkezésektől eltérően változtatja meg, harmadik személlyel szemben akkor hatályos, ha a harmadik személy tudott, vagy tudnia kellett arról, hogy a vagyontárgy a szerződés rendelkezése szerint a közös- vagy a különvagyonhoz tartozik.”

Tehát a módosított házassági vagyoni jogi szerződések esetén a házastársak tájékoztatási kötelezettségét nyomatékosítja a szabályozás, és elmaradását relatív hatálytalansággal sújtja.

Úgy vélem, szintén a hitelezők érdekét hivatott védeni az Országos Közjegyzői Kamara által vezetett házassági vagyoni jogi szerződések közhiteles, országos nyilvántartása, és az ehhez kapcsolódó, relatív hatálytalanságot szabályozó új rendelkezések. Az új Ptk. 4:65. § (2) bekezdése kimondja, hogy a szerződés harmadik személyekkel szemben csak akkor hatályos, ha a szerződést az országos nyilvántartásba bevezették, vagy konkrét esetben a házaspár bizonyítja, hogy a velük (vagy egyikükkel) szerződött harmadik személy a szerződésről, vagy annak tartalmáról tudott. Harmadik személyek kérelmére az Országos Közjegyzői Kamara tájékoztatást ad arról, hogy a házastársak között van-e házassági vagyoni jogi szerződés, és valamelyik házastárs írásbeli felhatalmazása alapján a szerződés tartalmáról is felvilágosítást ad.⁸⁵

4.5.5. A szerződés érvénytelensége a Ptk. 644. §-a alapján

Érdekes, hogy nem csak klasszikus, családi jogi és kötelmi jogi okok kapcsán merülhet fel a házassági szerződések érvénytelensége, hanem öröklési jogi okból is – a Ptk. 644. §-a révén. Ugyanis a hivatkozott § kimondja: két vagy több személynek bármilyen alakban ugyanabban az okiratba foglalt végrendelezése érvénytelen.

A házassági vagyoni jogi szerződés megszűnhet az egyik fél halálával, azonban a hazai szabályozásban nem lehetséges, hogy a felek a vagyoni jogi szerződésben a vagyonmegosztásról haláluk esetére is rendelkezzenek. E mögött az a felismerés áll, hogy a házastársak szerződésükben általában a házasság felbontását szem előtt tartva rendezik jövőbeni viszonyaikat. Ezt figyelembe véve, egyáltalán nem biztos, hogy az örökhagyó ugyanabban a juttatásban kívánta részesíteni a vele együtt élő, és mellette haláláig kitartó házastársát, mint amilyen vagyonmegosztást a házasság felbontása esetére kikötött.⁸⁶

A hatályos szabályozástól eklatánsan eltérő vonás, hogy az új Ptk. lehetővé teszi a felek számára öröklési jogi kérdések rendezését a házassági vagyoni jogi szerződésben. Továbbra is tartalmazza a közös végrendelet tételének általános tilalmát (új Ptk. 7:23. § (1) bekezdés), de szigorú formai követelmények betartása mellett lehetőség nyílik a házastársaknak, hogy életközösségük fennállása alatt ugyanabban az okiratban végrendelezzenek. Mivel a házassági vagyoni jogi szerződés minden esetben megkívánja a

⁸⁵ GÁRDOS i. m. 223. p.

⁸⁶ WEISS in: CSÚRI II. i. m. 243. p.

közokirati formát, értelemszerűen a házassági vagyoni szerződéssel vegyült közös végrendeletre is a közokirati forma szigorú követelménye fog vonatkozni.

Ha azonban a házastársak a szerződésben a korábban meghalt házastárs vagyona tekintetében egymást kölcsönösen örökösé nevezik, ez a rendelkezés hatályát vesztené, ha bármelyiküknek a szerződés megkötése után gyermeke születik.⁸⁷

⁸⁷ BARZÓ III. i. m. 31. p.

5. De lege ferenda

Dolgozatomban a házassági vagyoni jogi szerződés hatályos szabályozását és az abból eredő – a szerződési szabadság elvével összefüggő – tipikus problémákat igyekeztem bemutatni. A szabályozás szűkszavúsága következtében a bírói gyakorlat válaszolt meg számos jogalkalmazással összefüggő kérdést, így a téma feldolgozása során a Kúria (korábbi LB) felülvizsgálati eljárásai során hozott iránymutatásaira támaszkodtam. Ha a bírói gyakorlatot nagyító alá vesszük, láthatjuk, hogy a jogintézménnyel kapcsolatban számos ismétlődő, tipikus probléma merül fel (pl. a szerződés jóerkölcsbe ütközése, színleltisége, relatív hatálytalansága, közös végrendelet tilalma). Összességében elmondható, hogy ezekre az új Ptk. több vonatkozásban is részletesebb szabályozást vázol fel a jelenleg hatályos Családjogi Törvényhez képest. Szigorúbban lép fel a családjog sajátos alapelveinek védelme (a családi kapcsolatok védelme; a gyermek érdekének védelme; a házastársak egyenjogúságának elve; valamint a méltányosság és a gyengébb fél védelmének elve) érdekében, és a hitelezők érdekeit is – a gazdasági viszonyokhoz igazodva – jobban figyelembe veszi. Valamint, a közös gyermek tartásával, a közös életvitel költségeinek fedezésével, a közös lakás fenntartásával kapcsolatos tartalmi szabályokkal a Kodifikációs Főbizottság kifejezésre juttatja a szolidaritás elvét is.

Bár az új. Ptk. házassági vagyoni jogi szerződéssel kapcsolatos szabályaival – azok részletesebb kidolgozottsága folytán – sokkal inkább egyetértek, mint a csekély számú Csjt.-beli normákkal –, mégis az a véleményem, a Javaslat továbbra sem fejezi ki a szerződés lényegét, a felek autonómiájának érvényre juttatását a kívánt mértékben.

Az alternatív vagyoni jogi rendszerek kidolgozásával az új kódex valóban jobban preferálja a szerződéskötést, mint a hatályos Csjt., azonban úgy gondolom, a kodifikálásra kerülő szabályok még mindig nem tükrözik a szerződés lényegét, és esetleges fontosságát (pl. a felelősség kérdését, ha valamelyik házastárs gazdasági társaság tagja; vagy annak lehetőségét, hogy újraházasodás esetén valamelyik házastárs jövedelmének egy részét előző házasságából született gyermeke támogatására fordíthatná).

Álláspontom szerint a jogintézmény jelentőségének fokozottabb kihangsúlyozására a házassági vagyoni jogi szerződésre vonatkozó diszpozitív szabályok sajátos érvényesülése miatt lenne szükség. A házassági vagyoni jogi szerződés kétségtelenül egy szerződéstípus, ám a kötelmi jog általános kontraktuális szabályanyaga mellett családjogi jogintézmény is. E tulajdonságából ered, hogy a szerződésre vonatkozó diszpozitív szabályok érvényesülése eltér

a Ptk.-beli, tisztán polgári jogi kontraktusokra vonatkozó szabályoktól. Hiszen, a Ptk.-beli szerződések lényege, hogy vagyoni viszonyokat szabályoznak, és a szerződő felek akarata is vagyoni joghatás kiváltására irányul. Azonban a házassági vagyoni szerződés szükségszerűen a házassági életközösség tartamához kapcsolódik, ami érvényes házasságot feltételez. A házasságkötés pedig nemcsak személyi, hanem vagyoni joghatásokkal is jár, melyek szerződéskötés hiányában ipso iure életbe lépnek. A felek házasságkötése azonban – a tisztán polgári jogi szerződésektől eltérően – nem a vagyoni jogkövetkezmények kiváltására irányul elsődlegesen, hanem magára a házasságkötésre. Ezért valószínűbb annak az előfordulása, hogy mivel a felek a vagyoni jogkövetkezményekkel nincsenek teljesen tisztában, nem látják át az attól való eltérés lehetőségének fontosságát sem, mely számukra kedvezőbb megoldásokat kínálhatna. Az alternatív vagyoni rendszerek kidolgozásával az új Ptk. kétségtelenül előrébb lépett e téren, ám úgy vélem, a probléma végleges megoldása még várat magára.

A felek autonómiája és a családvédelmi érdekek maradéktalan érvényre juttatása véleményem szerint úgy lenne megvalósítható, ha a házasulók a házasságkötést megelőzően részletes tájékoztatást kapnának a házasság vagyoni joghatásairól. Ezt a házasságkötést megelőző eljárásba iktatásával tartom megvalósíthatónak, miszerint a házasulóknak a házasságkötést megelőzően legalább 30 nappal anyakönyvvezető mellett a közjegyzőhöz is el kellene menniük, aki a választható vagyoni rendszerekről részletes felvilágosítást adhatna a feleknek, így a jogkövetkezmények teljességének tudatában személyre szabottabb vagyoni megoldások kerülhetnének kialakításra. Természetesen azokban az esetekben, amikor a törvény által felvázolt házassági vagyoni közösség (vagy az új Ptk. szerinti értéktöbbleti elven alapuló közszerzeményi rendszer) a felek jövedelmi és vagyoni viszonyainak megfelelő szabályozást biztosítana, nem tartanám szükségesnek a jogszabály által felvázolt lehetőségtől való eltérést.

Semmiképpen sem gondolom – már csak a szerződéskötés szabadságával való összeegyeztethetlensége miatt sem –, hogy a házassági vagyoni szerződések megkötését kötelezővé kellene tenni. Azonban biztos vagyok abban, hogy a szerződés nagyobb számban való elterjedése jó szolgálatot tenne a felek autonómiájának érvényre juttatása és a család védelme terén.

Felhasznált irodalom

Szakkönyvek:

- ALBRECHT István – T. NAGY Erzsébet: Kézikönyv a házastársi vagyontársaság megszűntetéséről. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 1989.
- BENEDEK Károly: A tilos szerződés. In: GELLÉRT György: A Polgári Törvénykönyv magyarázata. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2004.
- BÍRÓ György: Kötelmi jog. Novotni Kiadó, Miskolc, 2010.
- CSIKY Ottó – FILÓ Erika: Magyar családjog. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2003.
- CSÚRI Éva Katalin: A házassági vagyoni szerződés. In: Sári Péterné VASS Margit (szerk.): A Családjogi Törvény magyarázata. KJK-KERSZÖV Jogi és Üzleti Kiadó Kft., Bp., 2002.
- CSÚRI Éva Katalin: Házassági vagyoni jog. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2009.
- CSÚRI Éva Katalin: A házassági vagyoni jog gyakorlati kérdései. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2006.
- GÁRDOS Péter (szerk.): Kézikönyv az új Polgári Törvénykönyvhöz. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2009.
- KISS Gábor – SÁNDOR István: A szerződések érvénytelensége. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2008.
- KÖRÖS András: A családjog kézikönyve. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2007.
- MENYHÁRD Attila: A jóerkölcsbe ütköző szerződések. Gondolat Könyvkiadó, Bp., 2004.
- PRINCZINGER Márta: A szerződések érvénytelensége. CompLex Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2010.
- NIZSALOVSZKY Endre: A család jogi rendjének alapjai. Akadémiai Kiadó, Bp., 1963.

Szakcikkek:

- BANICZ Erika: Néhány gondolat a házassági vagyoni szerződés múltjáról és jelenéről. In: SOMFALVI Balázs (szerk.): Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus egyetemi docens 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, Pécs, 2010., 37-50. p.
- BARZÓ Tímea: A házassági vagyoni szerződés múltja, jelene és jövője. In: SOMFALVI Balázs: Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus egyetemi docens 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, Pécs, 2010., 17-35. p.
- BARZÓ Tímea: A magyar családjog múltja, jelene és jövője. 1. rész: A házassági jog és a házassági vagyoni jog fejlődésének rövid történeti bemutatása. In: Családi jog, 2006. (4. évf.) 1. sz., 1-10. p.
- CSIKY Ottó: Családjogunk fejlődésének újabb tendenciái. In: Jogtudományi közlöny, 1981. (36. évf.) 7. sz., 553-561. p.
- HARTAI László: Szerződés a házassági vagyoni jogban. In: Jogtudományi közlöny, 1981. (36. évf.) 7. sz., 584-590. p.
- KÖRÖS András: A házassági vagyoni jog korszerűsítésének elvi kérdései. In: Polgári jogi kodifikáció, 2001. (3. évf.) 2. sz., 3-9. p.
- KÖRÖS András: A házassági vagyoni szerződés. In: Közjegyzők közlönye, 1997. (44. évf.) 2. sz., 3-6. p.
- KÖRÖS András: Házassági vagyoni szerződés az új Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyvében. In: Közjegyzők közlönye 2007. (54. évf.) 3. sz., 3-7. p.
- KOVÁCS László: Változások a házassági vagyoni jog szabályozásában. In: Magyar jog, 1987. (34. évf.) 2. sz., 114-128. p.
- Lányiné TOLDI Judit: Házassági vagyoni szerződés az Európai Unióban. In: Családi jog, 2007. (5. évf.) 1. sz., 21-25. p.
- SZEIBERT Orsolya: Szerződés vagy bizalom? Házastársak és élettársak szerződése. In: Családi jog, 2012. (10. évf.) 3. sz., 41-43. p.
- WEISS Emília: A családjogi törvény tervezett módosításához. In: Jogtudományi közlöny, 1986. (41. évf.) 3. sz., 115-125. p.
- WEISS Emília: Néhány kérdés a készülő Polgári Törvénykönyv Családjogi Könyve koncepciója köréből. In: GYEKICZKY Tamás (szerk.): Ami a múltból elkísér. A Családjogi Törvény ötven éve. Gondolat – Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Bp., 2005., 20-42. p.

Felhasznált jogforrások

- A Kodifikációs Főbizottság javaslata az új Polgári Törvénykönyvről, 2012.
- 1/2011. (VI. 15.) PK vélemény a fedezetelvonó szerződés egyes jogalkalmazási kérdéseiről
- 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról (Pp.)
- 1952. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról (Csjt.)
- Az 1952. évi IV. törvény indokolása I. rész,(2) bekezdés
- 1952. évi 23. törvényerejű rendelet a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény hatálybalépéséről, végrehajtásáról, valamint a személyi jog egyes kérdéseinek szabályozásáról (Csjté.)
- 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről (Ptk.)
- 1986. évi IV. törvény a házasságról, a családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény módosításáról (Csjtn.)
- 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról (Gt.)
- 22/1998. (VI. 9.) AB határozat
- 4/1987. (VI. 14.) IM rendelet a családjogi törvény végrehajtásáról, valamint a családjogi törvény módosításáról szóló 1986. évi IV. törvénnyel kapcsolatos átmeneti rendelkezésekről
- BDT2004. 1069. (Megjelent: Bírósaági Döntések Tára 2004/12/122)
- BDT2009. 2168. (Megjelent: Bírósaági Döntések Tára 2009/12/230)
- BH2009. 106. (Megjelent: Bírósaági Határozatok 2009/4/106.)
- BH1995. 465. – LB Pfv. II. 20. 460/1994.
- BH1999. 409. – LB Pfv. II. 23. 332/1997.
- BH2000. 539. – LB Pfv. II. 23. 780/1998.
- BH2009. 181. – LB Pfv. II. 20. 722/2008.
- BH2010. 148. – LB Pfv. VI. 21. 061/2009.
- BH2010. 546. – LB Pfv. II. 23. 111/1998/3.
- BH2011. 337. – LB Pfv. II. 21. 335/2010.
- BH2012. 195. – Kúria Pfv. 20. 180/2011.

- LB Gf. VI. 31. 227/2002/4. in: KISS Gábor – SÁNDOR István: A szerződések érvénytelensége. HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Bp., 2008., 104. p.
- LB Pfv. II. 20. 103/2008. in: CSÚRI Éva Katalin: Házassági vagyoni jog. CompLex Kiadó Jogi és Üzleti Tartalomszolgáltató Kft., Bp., 2009., 147-150. p.
- LB Pfv. II. 21. 240/2007/4. in: BARZÓ Tímea: A házassági vagyoni jogi szerződés múltja, jelene és jövője. In: SOMFALVI Balázs: Ünnepi tanulmánykötet Filó Erika kandidátus egyetemi docens 70. születésnapjára. Studia Iuridica Auctoritate Universitatis Pécs Publicata, Pécs, 2010., 26. p.